

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS  
KULTŪROS IR MENO EDUKOLOGIJOS INSTITUTAS  
MENINIO UGDYMO KATEDRA

**Agnė Balčiūtė**

**AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ YPATUMAI DAILĖS PAMOKOSE**

Magistro darbas  
Dailės edukologija

Mokslinio darbo vadovė:  
doc. dr. K. Kaluinaitė

Vilnius, 2010

## TURINYS

|                                                                  |    |
|------------------------------------------------------------------|----|
| ĮVADAS.....                                                      | 3  |
| 1. AKTYVIEJI MOKYMO METODAI.....                                 | 5  |
| 1.1. Aktyviųjų mokymo metodų samprata.....                       | 5  |
| 1.2. Aktyviųjų mokymo metodų rūšys .....                         | 6  |
| 1.3. Aktyviųjų mokymo metodų taikymas ugdymo procese.....        | 8  |
| 2. PAAUGLYSTĖS AMŽIAUS TARPSNIO PSICHOSOCIALINIAI BRUOŽAI.....   | 21 |
| 2.1. Asmenybės vystymosi ypatumai ankstyvojoje paauglystėje..... | 21 |
| 2.2. Kūrybiškumo raidos aspektai paauglystėje.....               | 25 |
| 2.3. Vizualinės raiškos raida paauglystėje.....                  | 28 |
| 3. AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ YPATUMAI DAILĖS MOKYMO PROCESSE.....  | 31 |
| 3.1. Tyrimo organizavimas ir eiga .....                          | 31 |
| 3.2. Tyrimo duomenys ir jų analizė.....                          | 32 |
| IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS.....                                   | 49 |
| LITERATŪRA .....                                                 | 51 |
| SANTRAUKA.....                                                   | 57 |
| SUMMARY.....                                                     | 58 |
| PRIEDAI.....                                                     | 59 |

## IVADAS

Pasaulis sparčiai keičiasi, kiekvienas žmogus susiduria su naujomis ir greit besikeičiančiomis situacijomis reikalaujančiomis kompleksinių problemų sprendimo, o tam vis naujo žinojimo, mokėjimų ir įgūdžių. Gyvenimo pokyčiai sąlygoja ugdyti idėjų kaitą vyksta naujų efektyvesnių mokymo ir mokymosi teorijų bei metodų paieškos. [...] šiandieniniam moksleiviui ir studentui nebeužtenka formalių žinių ir gebėjimų, jis turi tapti iniciatyvia, kritiškai mąstančia asmenybe, sugebančia dirbti ir kurti nuolat besikeičiančiame pasaulyje (Šiuolaikinio mokymosi metodai, 2003, p. 5).

Dabartinis mokymas sudėtingas procesas. Mokiniai vis mažiau nori kurti, dėl šios priežasties mokytojams reikia ieškoti būdų, kaip sužadinti mokinių kūrybiškumą, aktyvumą. Lietuvos bendrosios lavinimo mokyklos programos kūrybiškumą, aktyvumą, iniciatyvumą išskiria kaip pagrindinius ugdymo tikslus. Ar šių tikslų pasiekti mokytojams tikrai padeda aktyvieji mokymo metodai? **Darbo temos aktualumas** – kokie yra aktyviųjų mokymo metodų ypatumai, ar aktyvieji metodai padeda mokytojams išdėstyti dalyko turinį taip, kad mokinių žinios taptų gebėjimais ir mokėjimais, ar aktyvieji mokymo metodai padeda tapti iniciatyvesniu, aktyvesniu?

Mokiniui reikia sąlygų būti aktyviam. Aktyvumas – natūralus jo siekimas. Aktyvumu jis išskleidžia save, parodo savo jėgas ir charakterį per pamokas aukštesnėse klasėse aktyviausias mokytojas. Mokiniai dažniausiai esti klausytojai. Per metų metus jie išmoksta pasyvumo, nes iš jų mažai reikalaujama minties svarbumo ir lankstumo, sumanumo ir kūrybingumo (Jovaiša L., 2001, p. 211). Tad norint pagerinti vaiko mokymą reikėtų taikyti aktyviuosius mokymo metodus, kurie aktyvina mokinio veiklą, bei leidžia mokytojui pasirinkti ir taikyti juos pagal vaiko įgūdžius. Mokinys labiausiai keičiasi, kai jis sulaukia paauglystės. Mokinys tampa pasyvus, jei mokytojai neaktyvindami ir neskatinami jo kurti. Paauglystė tai toks amžiaus tarpsnis kai keičiasi vaikas pereina iš vaiko į suaugusiojo gyvenimą, kinta jo mąstymas, psichologija, kūrybiškumas, todėl itin svarbu skatinti paauglį tobulėti bei mąstyti, bet ar pasirinkti aktyvieji mokymo metodai skatina paauglius kurti.

Taigi, aktyvieji mokymo metodai kaip šiuolaikinio pasaulio mokymo reiškiny, kad mokiniai atsibustų iš komunikacijų eros ir pradėtų aktyviai dalyvauti mokyme.

**Tyrimo problema** – nepakankamai ištirta aktyviųjų mokymo metodų naudojimas ir jų įtaka paaugliams dailės pamokose.

**Tyrimo objektas** – aktyviųjų mokymo metodų ypatumai dailės pamokose.

**Tyrimo tikslas** – atskleisti, aptarti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus.

**Tyrimo uždaviniai:**

1. Atskleisti aktyviųjų mokymo metodų sampratą.
2. Aptarti paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialinius bruožus.
3. Išanalizuoti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus dailės mokymo procese.

**Darbo struktūra:** pirmoje darbo dalyje nagrinėjama teoriniai aktyviųjų mokymo metodų samprata, asmenybės vystymosi ypatumai ankstyvojoje paauglystėje bei kūrybiškumo, vizualinės raiškos aspektai ankstyvojoje paauglystėje. Antrojoje dalyje yra aprašoma tyrimo metodika: tyrimo objektas, tikslas, uždaviniai, tyrimo metodai ir pirminių duomenų apdorojimas, tiriamieji ir tyrimo etapai, statistinės analizės metodai, trečioje – pateikiami tyrimo rezultatai, kurie yra aptariami, formuluojamos išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai.

# 1. AKTYVIEJI MOKYMO METODAI

## 1.1. Aktyviųjų mokymo metodų samprata

Aktyvusis mokymasis – tai mokymosi procesas, kurio metu besimokantysis mokymosi turinį įsisavina veikloje.

Aktyvusis mokymosi objektas – tai mokymosi objektas, kurio pagrindinis tikslas – skatinti

„Aktyvaus mokymosi metodai – tai būdas pasiekti tikslą. Jie padeda mokytojams išdėstyti dalyko turinį taip, kad mokiniai jį lengvai įsisavintų. Šiuo atžvilgiu svarbu ne tik žinių panaudojimo aspektas. Mokantis aktyviais mokymosi metodais, įgyjama ir žinių ir gebėjimų“ (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998, p. 8).

Metodo ir tikslo santykis yra nevienareikšmis. To paties tikslo galima siekti įvairiais būdais. Atsakingas mokytojas ir išmintingas mokinys ieško optimaliausio mokymo(-si) metodo ir mokymo(-si) tikslų santykio (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 246).

Pasak L. Jovaišos (2001) „mokiniui reikia sąlygų būti aktyviam. Aktyvumas – natūralus jo siekimas. Aktyvumu jis išskleidžia save, parodo savo jėgas ir charakterį [...] per pamokas aukštesnėse klasėse aktyviausias mokytojas. Mokiniai dažniausiai esti klausytojai. Per metų metus jie išmoksta pasyvumo, nes iš jų mažai reikalaujama minties svarbumo ir lankstumo, sumanumo ir kūrybingumo“ (p. 211).

Kaip rašoma Dabartinės lietuvių kalbos žodyne (2000) žodis „metodas“: 1) pažinimo, tyrinėjimo būdas: mokslo, kūrybos m; 2) veikimo būdas (p. 21).

Žodis „metodas“ [*lot. methodus* – būdas; *gr. methodos*] – pažinimo būdas, priėjimo kelias, apibūdinamas kaip : 1) sąmoningai pasirinktas veikimo būdas užsibrėžtam tikslui pasiekti; tikslinių veiksmų ir priemonių visuma (p. 114).

„Aktyvus“ [*lot. activus*] – veiklus, veiksmingas: 1) veiklus, energingas; [...] 3) darantis poveikį, veikiantis kitus, sukeliantis tam tikrus reiškinius; 4) priklausantis nuo savo veikėjo veiksmų, pasireiškiantis jais (Tarptautinių žodžių žodynas, 2000, p. 21).

Metodai – tai mokytojo darbo modelis. Jie turi atitikti siekiamus ugdymo tikslus bei uždavinius, ugdymo turinio pobūdį. Nėra universalus mokymo metodo. G. Butkienė ir A. Kepalaitė (1996) pabrėžia, kad renkantis metodą reikia suvokti šių laikų pagrindines didaktikos tendencijas. Šiandieninė ugdymo kryptis orientuota į vaiką (Balčytienė J., Stučienė R., 2002, p. 11).

Pasaulis sparčiai keičiasi, kiekvienas žmogus susiduria su naujomis ir greit besikeičiančiomis situacijomis reikalaujančiomis kompleksinių problemų sprendimo, o tam vis naujo žinojimo, mokėjimų ir įgūdžių. Gyvenimo pokyčiai sąlygoja ugdyti idėjų kaitą vyksta naujų efektyvesnių mokymo ir mokymosi teorijų bei metodų paieškos. Šiandieniniam moksleiviui ir studentui nebeužtenka formalių žinių ir gebėjimų, jis turi tapti iniciatyvia, kritiškai mąstančia asmenybe, sugebančia dirbti ir kurti nuolat besikeičiančiame pasaulyje“ (Šiuolaikinio mokymosi metodai, 2003, p. 5).

Iš pateiktų metodų apibrėžimų, galima teigti, kad galime rasti nusistovėjusių, visuotinai priimtinių vienodų ugdymo metodų terminų. Nors dažnai metodai skirtingai yra grupuojami. Bet vis daugiau pabrėžiamas mokytojo ir mokinio ryšys. Mokytojai turi būti lankstūs, mokėti apibrėžti mokymosi tikslus ir leisti mokiniams patiems atrasti, kaip mokytis (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998, p. 10). Tai pasikartojačių mokytojų veiksmų modelis, kuris gali būti taikomas dėstant įvairius dalykus, būdingas daugiau negu vienam mokytojui ir svarbus išmokimui (Gage N.L., 1964, p. 307).

Taip pat galime apibrėžti teigiamą įtaką mokinio mokymuisi. Kaip teigia L. Šiaučiukėnienė, N. Stankevičienė (2002) „galima suformuoti tokį aktyvaus mokymosi principą: aktyviai mokantis atmintyje išlaikoma ilgiau ir daugiau, negu mokantis pasyviai. Aktyvumas sukelia daugiau sąsajų, kuriomis koduojama įsimintina medžiaga, net tiesiogiai nesukoncentravus dėmesio“ (p. 113).

## **1. 2. Aktyviųjų mokymo metodų rūšys**

G. Petty (2006) aktyviuosius mokymo metodus suskirsto į didesnes grupes, kurias įvardina kaip prižiūrima praktika, diskusija, darbas grupėse ir mokinių pašnekesiai, žaidimai, vaidinimai, pjesės ir modeliavimas, mokytis, kad atsimintum.

D. Grakauskaitė–Karkockienė išskiria dramą, projektų kūrimą, minčių lietaus ir atradimo metodus bei remiasi A. Sefer (1992) ir aktyvius mokymo metodus suskirsto į analoginius žaidimus, metaforinius, paradigminius žaidimus.

L. Šiaučiukėnienė, N. Stankevičienė (2002) išskiria kelis metodus – atsakinejimas, fizinis aktyvumas, viršijantysis mokymasis, mnemoninės priemonės, bei mokymasis bendradarbiaujant.

Aktyvieji mokymo metodai suskirstomi į tris grupes: nepakankamai pasirengusiose grupėse, vidutiniškai pasirengusiose grupėse, puikiai pasirengusiose grupėse.

Pasirengimas – tai mokinio gebėjimo, noro ir ankstesnio patyrimo mokytis kritinio mąstymo būdu laipsnis. Mokytojas gali nustatyti pasirengimo lygį įvertindamas mokinio :

- dalykines žinias;
- patyrimą mokantis aktyvaus mokymosi metodais;
- norą dalyvauti;
- norą išbandyti naujus dalykus;
- kompetenciją;
- norą imtis atsakomybės.

Klasės, kurios ir geba, ir nori dirbti, yra vadinamos puikiai pasirengusiomis. Klasės, kurios turi gebėjimų, bet nenori arba nori, bet nesugeba dirbti, yra vidutiniškai pasirengusios, o tos, kurios nesugeba ir nenori (arba jaučiasi nesaugiai), yra vadinamos nepakankamai pasirengusios.

Nepakankamai pasirengusiose grupėse metodai yra griežtos struktūros:

- 1) įtraukianti paskaita;
- 2) klausimų pateikimas;
- 3) klasės diskusija;
- 4) grupės diskusija;
- 5) svarbus įvykis;
- 6) atvejo analizė;
- 7) patyrimo pratimai;
- 8) skaitymas.

Aktyvieji mokymo metodai tinkantys vidutiniškai pasirengusiose grupėse :

- 1) įtraukianti paskaita;
- 2) klausimų pateikimas;
- 3) klasės diskusija;
- 4) grupės diskusija;
- 5) svarbus įvykis, atvejo analizė;
- 6) rašymas, skaitymas;
- 7) minčių lietus, jėgos lauko analizė;
- 8) mokinių interviu;
- 9) grupės pranešimas;
- 10) debatai arba pranešimas nurodytu klausimu;
- 11) vaidmenų atlikimas.

Puikiai pasirengusiose grupėse naudojami aktyvieji mokymo metodai :

- 1) įtraukianti paskaita;
- 2) klausimų pateikimas;
- 3) klasės diskusija;

- 4) grupės diskusija;
- 5) grupės pranešimas;
- 6) svarbus įvykis arba atvejo analizė;
- 7) minčių lietus, jėgos lauko analizė;
- 8) mokinių interviu;
- 9) skaitymas;
- 10) debatai arba pranešimas nurodyti klausimu;
- 11) vaidmenų atlikimas;
- 12) kitų mokymas;
- 13) mokymosi kontraktas.

Dabartinės mokymo programos sudaro galimybę taikyti naujoviškus metodus, kurie skatina mokinių savarankiškumą, loginį mąstymą, aktyvų dalyvavimą ugdymo procese. Šiandienos mokyklai turi rūpėti ugdyti visapusišką žmogų, o ne vien perteikti jam žinias: Grupinis darbas / Smegenų šturmas („Minčių lietus“) / Testai, anketos / Žmogaus pažinimo metodai / Uzmokyklinių užduočių metodai / Diskusija / Individualūs mokymo metodai / Eksperimentas / Argumentai „Už“ IR „Prieš“ / „Ledlaužis“ / „Minčių ežys“ / Projekto rengimas / Akvariumas / Interviu / Situacijų žaidimas (prieiga per internetą: <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–05).

M. Teresevičienė, G. Gedvilienė (1999) išskiria aktyviuosius metodus: spontaniška diskusija; sužymėti kartu; pakartojimas bendradarbiaujant; darbas poromis; kalbėti per mikrofoną; žetonai, suteikiantys teisę kalbėti.

*Apibendrinant galime teigti, jog aktyviųjų metodų gausa, įvairovė leidžia pedagogams pasirinkti įdomiausius ir tinkamiausius pamokos temai atskleisti.*

### **1. 3. Aktyviųjų mokymo metodų taikymas ugdymo procese**

Mokymo metodų ir mokymosi veiklos pasirinkimas bei jų taikymas priklauso ne tik nuo pamokos tikslų. Labai svarbu atkreipti dėmesį ir į mokinius, fizinę aplinką, t.y. patalpas, turimus prietaisus ir emocinį klimatą. Skirtingais metodais lavinami skirtingi mokinio įgūdžiai. Testais nuosekliai lavinami mokinio gebėjimai skaityti ir nepraleisto smulkmenų.

Projektavimo darbai lavina kūrybiškumą. Dėstyimas žodžiu lavina atidaus klausymo įgūdį, o grupinis darbas – diskusijos, įtikinėjimo ir darbo su kitais įgūdžius.

Orientuotis į mokymosi procesą didelis dėmesys tenka problemų sprendimui strategijoms, besimokančio supratimas yra vystomas jam dalyvaujant įvairioje mokymosi veikloje, taikant įvairius metodus. Tačiau pirmiausia mokytojas / dėstytojas turi pateikti

edukacinį tikslą, o tik po to galvoti, kokią veiklą organizuoti, kad jos metu besimokantieji sugebėti pasiekti šio tikslo, konstruotų žinias paremtas mokomąja medžiaga ir pačių unikalia patirtimi. Labai dažnai taikomi grupinio darbo ir mokymosi metodai. Akcentuojama dialogo tarp pedagogo ir besimokančiojo bei tarp pačių besimokančiųjų svarba.

Metodas „prižiūrima praktika“, „beveik visi įgūdžiai ir gebėjimai įgyjami prižiūrint ir taisant praktinę veiklą, todėl šis mokymo būdas yra būtinas [...] kai mokiniai atlieka praktines užduotis prižiūrimi, jie turi stengtis daug labiau, nei mokomi kuriuo kitu būdu [...]“ (Petty G., p. 6; 238).

Kaip teigia D. Grakauskaitė–Karkockienė (2003) „vaikų kūrybinę vaizduotę padeda lavinti įvairiai naudojamos pasakos. Tai galėtų būti – pasakos kūrimas pagal pasiūlytą pradžią. Pasakos kūrimas laisvai pasirinkta tema; naujos pasakos kūrimas panaudojant įvairių pasakų veikėjus; pasakos kūrimas „apvertus“ pasakos temą, kai geri veikėjai tampa blogais, o blogi – gerais“. Aktyvius mokymo metodus suskirsto į analoginius žaidimus, metaforinius, paradigminius žaidimus. „Analoginių žaidimu metu vaikams pateikiami įvairūs paveikslėliai (su gyvūnais, augalais, gėlėmis), kuriuos jie turi suklasifikuoti pagal įvairius kriterijus. Metaforiniai žaidimai ugdo vaizduotę ir jautrumą. Pavyzdžiui paveikslėliuose nupiešti veidai, išreiškia įvairias būsenas ir nuotaikas [...]. Paradigminiai žaidimai padeda geriau suvokti įvairių epochų gyvenimo stilių. [...] skambant to laikotarpio muzikai, vaikai pasirenka patinkančius paveikslėlius ir patys bando suvaidinti to laikotarpio istorijos detales“ (p. 165).

Darbas grupėse ir mokinių pašnekesiai – darbas grupėse gerina mokinių tarpusavio ryšius, jis mokiniams sukuria pasitikėjimo ir paramos atmosferą. [...] dirbant grupėje vertinamos ir priimamos mokinių nuomonės, o mokytojui dėstant pamoką žodžiu jos ignoruojamos (Petty G., 2006, p. 265). Darbas mažose grupėse – vienas plačiai naudojamų mokymosi iš patyrimo metodų. Grupėse (priklausomai nuo užduoties tipo bei darbo tikslų – nuo dviejų iki šešių narių) dalyviai skatinami patyrimu, išgyvenimais, keistis nuomonėmis. N. M. Grendstad (1996) nurodo tokius šio metodo taikymo tikslus: pirma, siekiama pagilinti ir išsiaiškinti nuostatas į tai, su kuo dirbama; antra, geriau pažinti vieniems kitus ir siekti, kad būtų lengviau kalbėtis tarpusavyje rūpimais klausimais; trečia, mokyti kalbėtis atvirai [...] (Lepešlienė V., 2001, p. 32).

D. Grakauskaitė–Karkockienė (2003) teigia, jog projektų kūrimas mažose grupelėse svarbus mokymuisi: projektai kuriami ne per pamokas. Mokykloje tik supažindinami su projekto kūrimo reikalavimais. Projekte gali dalyvauti ir tėvai, bet visas idėjas kuria ne patys tėvai. Jie formuoja problemą, pasirenka šaltinius ir metodus jai įgyvendinti [...]. Kuriant projektą, kiekviena grupė pristato tyrimo eigą, rezultatus ir išvadas. Kiti vaikai užduoda klausimus, vyksta diskusija. Šio metodo pranašumas yra tai, kad vaikai turi galimybę

susipažinti su tiriamojo darbo elementais, ugdyti mąstymą, įgyti bendradarbiavimo įgūdžių, dalyvauti ilgalaikėje juos dominančioje veikloje (p. 166). Projektuodamas moksleivis tarsi atranda save, akivaizdžiai įsitikina savo gebėjimais ir tinkamumu tam tikrai veiklos sričiai, o tai padeda jam projektuoti ir savo gyvenimo viziją. [...] Projektas – tai sisteminga, suplanuota darbo forma, pasižymi vertinimu ir rezultatais. Projekto metodas – kryptinga veikla, kuri remiasi asmeniniais tikslais ir laisvu apsisprendimu veikti, kitaip tariant, vidine motyvacija (Balčytienė J., Stučienė R., p. 11).

Remiantis „Aktyviųjų mokymo metodų“ (1998) aprašytais metodais išsiaiškiname jų taikymą nepakankamai pasirengusiose grupėse:

Itraukianti paskaita: mokytojas turi perteikti informaciją taip, kad mokiniai apmąstytų temą įvairiais aspektais ir prieitų savo išvadų apie šios informacijos tinkamumą. Mokytojas išdėsto medžiagą ir pagrindžia jos tinkamumą. Mąstymas stimuliuojamas duodant klausimus ir parodant įvairius požiūrius į dalyką.

Tai naudinga tam, kad :

- 1) būtų perduodama informacija, kurios pagrįstumą mokiniai apsvarsto, o ne priima kaip „abstrakčią tiesą“;
- 2) mokiniai pradėtų svarstyti kelia požiūrius prieš prieidami išvados;
- 3) būtų modeliuojamas kritinio mąstymo procesas.

Būtinie elementai :

- 1) atsižvelgti į mokinių interesus ir tai, kokia medžiaga juos gali sudominti;
- 2) pateikti kelis požiūrius į tą patį dalyką;
- 3) pateikti mokiniams klausimus apmąstymams;
- 4) suteikti mokiniams galimybę klausinėti.

Vengtini pavojai: venkite pateikti medžiagą kaip faktus, kai yra įvairiausių nuomonių; venkite nenustojamai pasakoti – skirkite laiko klausimams ir tam, kad juos pateiktų mokiniai.

Klausimų pateikimas. Tai naudinga tam, kad mokiniai būtų įtraukiami į mąstymo procesą. Grupė, aktyviai dalyvaudama šiame procese, lengviau supranta, priima ir įsimena medžiagą.

Būtinie elementai:

- 1) kritinio mąstymo akivaizdumas: galėjimas analizuoti alternatyvas, kad būtų prieita prie pagrįstų vertinimų bei išvadų;
- 2) paverskite klaidas pamokančiu patyrimu, o ne bauskite už jas. Svarbu ne tai, kad būtų atsakyta „teisingai“, o tai, kad procesas būtų logiškas;

- 3) reikalaukite, kad mokiniai pagrįstų atsakymus, paprašykite, kad patvirtintų išvadas savais faktais.

Vengtini pavojai: nepateikite nepakankamai pasirengusioms grupėms atvirų klausimų. Duokite klausimus, kurie suteikia tam tikrą kryptį ir nurodo, ką mokiniai turėtų veikti, kad imtų kritiškai mąstyti. Venkite klausimų, į kuriuos atsakymai yra „teisingi“ arba „klaidingi“, ar tokių, į kuriuos reikėtų atsakyti „taip“ arba „ne“. (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998, p. 45; 48).

Klasės diskusija. Pavykusios diskusijos paprastai būna įdomios, patrauklios ir aktyvios. Jos sukuria moksleiviams sveiką aplinką pasitikrinti nuomonę ir ją, kur reikia, pakeisti. [...] diskusijos taip pat sudaro galimybę mokiniams pažinti viens kitą, o tai svarbu, jei norite, kad jie jaustųsi laisvi ir būtų komunikabilūs (Petty G., 2006, p. 254).

„Šiuolaikinio mokymosi methoduose“ (2003) diskusijos tikslas apibūdinamas kaip prasmės kūrimas, kuria siekiama aktyviai bendradarbiaujant, o ne konkuruojant ar priešpastatant savo nuomonę.

Mokytojas siekia įtraukti mokinius pasinaudodamas jų patyrimu, skaitymu, dėstomąja medžiaga, ir skatina mokinius mokinius reikšti nuomonę pamokos tema.

Buvimas grupės nariu skatina mokinius veikti, suteikia tapatumo jausmą, naujų minčių, plečia požiūrį, skatina kūrybiškumą. Tai naudinga tam, kad mokiniams būtų sudaryta galimybė patiems pagalvoti apie temą, kad jie susidarytų savo nuomonę ir išminktų medžiagą, o mokytojas galėtų stebėti mokinių minčių eigą ir suteiktų mokiniams galimybę mokytis vieniems iš kitų.

Diskusijų taisyklės mokiniams:

- 1) išklausti vienas kitą;
- 2) kalbėti po vieną;
- 3) nenukrypti nuo temos;
- 4) visų mintys yra svarbios;
- 5) teisė nedalyvauti;
- 6) kitaminčių tildymas;
- 7) visi klausimai yra vertingi (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 260).

Grupės diskusija. Darbas grupėse gerina mokinių tarpusavio ryšius, jis mokiniams sukuria pasitikėjimo ir paramos atmosferą (Petty G., 2006, p. 267). Tai naudinga, nes būdami mažos grupės nariai, mokiniai turi sąlygas aktyviai dalyvauti darbe; mokytojas gali palyginti ir analizuoti grupių darbo rezultatus visoje klasėje; buvimas grupės nariu skatina veikti, jis gali skatinti ir bendradarbiauti, ir konkuruoti, padeda susitapatinti su mokomąja grupe. Grupė, kurioje mokiniai bendradarbiauja tarpusavyje, tai naujų minčių ir kūrybiškumo šaltinis.

Svarbu, kad diskusijoje dalyvautų visi grupės nariai. Vienas iš būdų tai pasiekti yra pradedant diskusiją paprašyti, kad kiekvienas pasirašytų savo nuomonę diskutuojančiu klausimu, pvz., tris argumentus už ir tris prieš. Tuomet visų prašoma tai perskaityti. Tokiu būdu visi nariai lengviau įsitraukia į diskusiją (Teresevičienė M., Gedvilienė G., 1999, p. 57).

Svarbus įvykis. Svarbaus įvykio metodas skatina mokinius įvardinti tam tikrą jiems svarbų įvykį, susijusį su pamokos tema. Mokytojas paaiškina, kokią konkrečią situaciją reikėtų prisiminti, o mokinių prašoma parašyti vieną ar dvi pastraipas, atsakant į mokytojo nurodytus klausimus. [...] pavyzdys: „Pagalvokite apie situaciją, kai jūs mokykloje išmokote ko nors naujo. Aprašykite viena pastraipa: 1) Ko jūs išmokote? 2) Kaip to išmokote?.

Tai naudinga tam, kad mokiniai imtų mąstyti naudodamiesi savo pačių svarbiu patyrimu. [...] padeda pajausti vidinį ryšį su mokymusi.

„Atvejo analizė“ gali būti atliekama bent trim skirtingais būdais: 1) raštu; 2) individualiai; 3) grupėje. Nepakankamai pasirengusios grupės turi pradėti nuo raštu atliekamos analizės. Situacija turi būti aprašyta ypač detaliai, išdėstant matytus ar girdėtus faktus, jų nevertinant. Mokiniais turi būti leista patiems susidaryti nuomonę apie pateiktos informacijos svarbą ir neatskleistus klausimus (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998).

Skaitymas turėtų būti aktyvus procesas, kai mokiniai gauna informaciją iš teksto, kad susikurtų dėstomos minties prasmę. Skaitydamas mokinyss prisiima atsakomybę už suvokimą ir išmokimą, be to skaitydamas turi daug individualaus mokymosi privalumų. Mokiniai gali mokytis tinkamu tempu, todėl gabesnieji labiau gilinsis, o silpniesnieji daugiau laiko skirs paprastesniems tekstams. (Petty G., 2006, p. 336).

Vidutiniškai pasirengusiose grupėse taikomi ir nepakankamai pasirengusiųjų grupių metodai, t.y. įtraukianti paskaita, klausimų pateikimas, klasės diskusija, grupės diskusija, svarbus įvykis.

Minčių lietaus metodas – smegenų audrinimo metodas kaip teigia D. Grakauskaitė – Karkockienė (2003), kuri remdamasi A.Osbornio bei C.A. Clarko aprašymais, „šį metodą taikyti grupėje naudinga tada, kai jaučiate, kad vaizduotė jau išseko. Tuomet siūloma sudaryti 6–8 žmonių grupę. Reikia turėti popieriaus lapą ar lentą pieštuką užrašyti idėjoms, geriausia susėsti ratu. Tuomet vienas dalyvis iškelia problemą, pateikdamas faktus. Prieš pradedant sakyti kilusias mintis, galima užduoti klausimus problemos esmei išaiškinti“ (p. 160). Tai spontaniškai atliekamas struktūrinis pratimas: mokiniai aktyviai skatinami kurį laiką pateikti kuo daugiau idėjų. Jo tikslas – pateikti klausimą ir leisti mokiniams siūlyti kuo daugiau galimų problemų sprendimų. Mokytojas pateikia klausimą ir nurodo pagrindines taisykles. Pratimui vadovauja mokytojas arba paskirtas mokinyss, kuris garantuoja, kad bus laikomasi taisyklių. Trumpai pasiruošę mokiniai atsakinėja į klausimą. Atsakymai turi būti greiti ir

neapmąstyti. Mokytojas užrašo atsakymus lentoje. Tai trunka tol, kol klasės idėjos išsenka. Tada mokytojas prašo mokinių tęsti dar 5 minutes. Dažnai tai būna laikas, kai gimsta pačios geriausios idėjos. Tada mokytojas veda diskusiją, kurios metu įvertinamas visų idėjų galimumas. Mokiniai pamato, kurie atsakymai iš tikrųjų padeda išspręsti problemą. Tai naudinga tam, kad būtų generuojamos naujos idėjos ir problemų sprendimai, ugdomas mokinių kūrybiškumas ir mąstymo įgūdžiai.

Jėgos lauko analizė – mokytojas veda klasėje diskusiją (arba duoda instrukcijas diskusijai mažose grupėse), kurios metu kiekvienas problemos sprendimas įvertinamas pagal tai, kiek jis yra realus. Tai naudinga daryti po minčių lietaus metodo. Kiekvienas galimas sprendimas patikrinamas: mokiniai paprašomi išvardinti visus palankius veiksnius, kurie galėtų sėkmingai įgyvendinti sprendimą, o po to – veiksnius, kurie tam trukdytų. Tai naudinga tam, kad būtų patikrintos prielaidos, mokiniai apmąstytų, vertintų ir nuspręstų, kūrybiškai susiedami mokomąją medžiagą su problemų sprendimu.

Mokinių interviu – mokiniai pateikia iš anksto parengtus klausimus kitiems mokiniams, svečiams ar kitiems pasirinktiems žmonėms. Mokiniai gauna užduotį pasinaudoti šiais klausimais, kad išsiaiškintų konkrečią informaciją ar nuomonę. Vėliau atsiskaito kaip interviu rezultatus. Tai naudinga tam, kad mokiniai naudotųsi kitais žmonėmis kaip mokymosi šaltiniais, aktyviai įsiklausytų į kitų požiūrius ir juos užsirašytų nevertinami.

Grupės pranešimas. Paprašykite mokinių patyrinti ir pranešti apie savo atradimus nurodyta programos tema. Tai gali būti atliekama grupėse ar individualiai. Tai naudinga tam, kad mokiniai imtųsi atsakomybės už mokymąsi. Geriausias būdas ko nors išmokyti – tai ką nors tyrinėti ir mokyti kitus. Vengtini pavojai: būtina pateikti taisykles ir jų nuosekliai laikytis. Tai kontroliuoja sąveiką tarp mokinių ir garantuoja pamokos produktyvumą, padeda sumažinti konfliktus ir kontroliuoti grupę, kad ji siektų produktyvių rezultatų.

Debatai – pasirenkamas klausimas (problema, į kurią yra du vienodi galimi, bet vienas kitam prieštaraujantys požiūriai). Mokinių prašoma išanalizuoti kiekvieną poziciją ir parašyti pranešimą (arba diskutuoja dvi opozicinės grupės), pagrindžianti vieną požiūrį ir atmetanti kitą. Tai naudinga tam, kad mokiniai visapusiškai išnagrinėtų ir pagrįstų požiūrį.

Vaidmenų atlikimas sutelktas į svarbiausią kritinio mąstymo elementą – gebėjimą įsijausti į kitų žmonių požiūrius. Siekiama padėti mokiniams pritaikyti tai, ko jie išmoko, konkrečiomis aplinkybėmis, įsijaučiant į nurodytojo asmens vaidmenį. Tai naudinga tam, kad padėtų mokiniams patirti kitų žmonių jausmus, mintis, veiksmus. Valdoma vaizduotė [...] susitapatinimo pratimuose grupės nariams siūloma įsivaizduoti, kad jie yra koks nors istorinis asmuo (pvz. į kelionę besiruošiantis Kolumbas) ar realus žmogus (vaikui siūloma vaizduotėje susitapatinti su savo tėvu ar motina) ir įsivaizduoti, kaip jie jaučiasi vienoje ar kitoje

situacijoje. Vaizduotės panaudojimas mokymosi situacijose išplečia mokymosi iš patyrimo galimybes: vaizduotėje išnyksta laiko ir erdvės ribos, ji įgalina visybiškai išgyventi situaciją (intelektualiai ją stebint ir patirti tuo metu kylančius jausmus). Susitapatinimas su kitais asmenimis padeda pamatyti situacijas iš įvairių pusių, suprasti kitų žmonių poziciją, jų jausmus. Ugdymo situacijose valdoma vaizduotė tikslingai ir sąmoningai naudojama, kad besimokantieji kažką atrastų, geriau suprastų tai, su kuo dirbama (Lepešlienė V., 2001, p. 32).

Puikai pasirengusiose grupėse naudojami visi metodai, kurie naudojami nepakankamai pasirengusiųjų grupėse ir vidutiniškai pasirengusiųjų grupėse. Pridedamas metodas mokymosi kontraktas. Tai kontraktas tarp mokinio ir mokytojo. Mokytojas sutinka peržiūrėti ir patvirtinti kontraktą bei projektą ir padeda mokiniui nuspręsti, kaip atlikti šį darbą. Tai naudinga tam, kad mokinys pats pajustų dalyko prasmę ir jo taikymo galimybes (Aktyvaus mokymo metodai, 1998, p. 65).

D. Grakauskaitė – Karkockienė (2003) aprašo G. Davis dramą (kūrybinio vaidinimo) metodą pavadino „improvizacine, neparodomąja (t. y. neskirta scenai)“, į procesą sutelkta veikla, kurios dalyviai turi panaudodami vaizduotę, vaidinti ir išgyventi įvairią žmogiškąją patirtį” (p. 165).

Atradimų metodą aprašo remiantis (Gallagher J. J., 1975) „pagrindiniai šio metodo pranašumai – padeda įtraukti vaiką į mokymosi procesą, efektyviau išmokti medžiagą – stimuliuoja vaiko intelektines galias – suteikia vaikui didesnę pasitikėjimą savo jėgomis – ugdo ir skatina savarankiškumą“ išskiriamos trys šio metodo pakopos:

- 1) mokytojas sukuria situacijas, kuriose vaikai turi pasirinkimo galimybę (taip ugdomas savarankiškumas);
- 2) situacijos kuriamos kartu su vaikais. Jas vaikai taip pat gali pasirinkti;
- 3) sukuriamos tokios situacijos, kad vaikai galėtų patikrinti savo pačių pasirinkimus (p. 165).

B. Berelson, G. Steiner (1964) teigia, jog atsakinėjimas padeda mokytis, klausos dirgikliai ir kalboje esančios psichomotorinės reakcijos susiejamos su žodine medžiaga, tai padidina medžiagos kodavimo atmintyje galimybes. Kai mokymasis tylomis papildomas atsakinėjimu, geriau išmokstama ir informacija geriau atgaminama“.

„Fizinis aktyvumas. Kai mokiniams leidžiama stotis, judėti, gestikuliuoti, sudaroma daug palankesnė mokymuisi aplinka, negu pasyviai sėdint” (Aktyvaus mokymosi metodai, 1998, p. 113; 164).

Anot L. Šiaučiukėnienės, N. Stankevičienės (2002) viršijantysis mokymasis tai yra papildomos išmoktos medžiagos mokymasis (Krueger, 1929). Kartojimas ir viršijantysis

mokymasis padeda ne tik geriau suprasti sudėtingą medžiagą, bet ir panaudoti ją problemų sprendimui, išiminti, kai reikia mokytis mintinai.

Žmogaus pažinimo metodas – išmokus suprasti atskirą žmogų, galėsime suvokti subtilius žmonijos dvasinius ryšius; tobulinti juos. Tad vienas iš svarbiausių mokytojo uždavinių – išsiaiškinti savųjų mokinių temperamentus. Tada pagal charakterius klasėje susodinti grupėmis (vaikams to neįtariant). Tai labai patiks melancholikams – jie vieni kitiems neįkyrės. Plepieji sangvinikai ir peštukai cholerikai, veikiami nuolatinės tarpusavio konfrontacijos, turės puikią progą „gludinti“ charakterių nelygumus. Flegmatikai taip įkyrės vieni kitiems, kad norom nenorom pagyvės.

Labai svarbu ir mokytojo temperamentas. Jam reikia taikytis. Visų vaikų akys į jį nukreiptos, visus veikia mokytojo artumas. Ne žinios – bendravimo menas, dvasios lobiai yra pedagogikos ir didaktikos viršukalnė. Pažindamas save ir vaikus, mokytojas, kaip geras aktorius, turėtų būti toks gyvas, vaizdas ir nuolat besikeičiantis, kad sangvinikas vos spėtų sekti paskui jį; toks užjaučiantis, viską suprantantis, nuoširdus, kad melancholikas pamirštų amžinas savybias negandas; toks dramatiškas, kad „pagautų“ choleriką ir prikaustytų dėmesį dėstomam dalykui.

Mokytojas neturi pamiršti, kad jo sėkmės paslaptis – veikti ne prieš vaiko temperamentą, o kartu su juo. Nereikia stengtis nugalėti ar palaužti sudėtingą charakterį.

Mokytojas turi mokėti reikiamu momentu pasirodyti:

- flegmatikui – abejingas, bet audringai išgyvenantis savyje;
- cholerikui – susijaudinęs, bet išlaikąs didingą vidinę ramybę;
- sangvinikui – susidomėjęs, sujaudintas, bet gebąs susikaupti, susitvardyti;
- melancholikui – kenčias, bet gyvenimo sunkumus bei negandas gebąs įveikti humoru ir vidine energija.

Išmokti šito – vadinasi, – įvaldyti pedagogikos meną.

Užmokyklinių užduočių metodas – tai metodas, įgalinantis pamoką vesti ne įprastinėje klasės ar kabineto aplinkoje, o už jos ribų. Metodo tikslas – mokymo žinias pajusti realiame gyvenime, patirtį mažos grupės solidarumo jausmą, ugdyti poreikį tyrinėti aplinką, kūrybingumą. Klasėje, žinoma, galima papasakoti vaikams apie apylinkės ežerą. Bet visai kitoks poveikis bus, jei nuvyksim su vaikais prie konkretaus ežero; mokiniai ranka palies vandenį ir pajus švelnumą, šilumą (ar šaltį), sužinos apie ežero kilmę, augmeniją, gyvūniją, pritaikymą poilsiui, pasigrožės aplinkos vaizdais (svarbu ir paros laikas). Tai, ką patyrė ir sužinojo, vaikai pasakos, aprašys referatuose, nupieš, sukurs įvairius modelius. Kas nors gal sukurs literatūrinį vaizdelį, eilėraštį, miniatiūrą, muzikos etiudą, inscenizuos įdomiausius pamokos – išvykos epizodus.

Metodo reikšmė ta, kad jis atveria plačias integruoto mokymo galimybes, kiekvieną moksleivį įtraukia į aktyvią mokslinę – tiriamąją veiklą, ugdo kūrybingumą, padeda pajusti grupinio darbo privalumus.

Ledlaužis – mokymo ir mokymosi sėkmę lemia geras mokinių ir mokytojų bendravimas bei bendradarbiavimas, pagrįstas abipuse pagarba, meile, atvirumu, supratimu „ledlaužio“ metodas laužo nepasitikėjimo, priešiško bei nepasitenkinimo ledus, sudaro tokias situacijas, kuriose vaikas jaučiasi saugiai, gali išreikšti save, įgyti pasitikėjimą.

Įvairūs bendravimo ir orientaciniai žaidimai. „Ledlaužio“ metodas tinka įvairių dalykų pamokoms, dėstant įvadinę pamokas, susipažįstant su mokiniiais ir t.t. Pvz., mokiniai pasirenka savo arba grupės pavadinimą ir priklausomai nuo dėstomo dalyko paaiškina, kodėl pasirinko būtent tą pavadinimą. Tai situacijos, kai mokiniai laisvai reiškia savo mintis, kiekvienas suvokia, ką jaučia kitas, girdi, išklauso. Tokia pamoka – stimulus tolesniam darbui.

„Minčių ežys“ – tikslas – išsiaiškinti ir taikyti mokinių žinias prieš naujų sąvokų pateikimą. Mokiniai verčiami mąstyti, savo teiginius pagrįsti argumentais, įvairiais faktais; mokosi laisvai reikšti mintis, diskutuoti...Dirbti mokiniai gali ir individualiai, ir grupėmis.

Mokytojas lentoje nubrėžia patį „ežį“ – sąvoką ir 1–2 pagrindinius „spyglius“ – klausimus mokiniams. Kiekvienam naujam atsakymui mokiniai brėžia naujus spyglius ir mąsto toliau. Gali pateikti ir neteisingų mokslo nepagrįstų atsakymų. Būtinai reikia aptarti, gali kilti diskusijos.

Žaisdami „minčių ežį“, mokiniai geriau supranta sąvokas, gali išreikšti save, atskleisti ir praturtinti intelektą, mąstyti apie mokslo laimėjimus, jų reikšmę ir praktinį taikymą. Išryškėja mokinių sugebėjimai.

Akvariumas – šis metodas kilo iš nuveiktų darbų aptarimo, t.y. kas teigiama ir kas kritikuotina, kas naujo, kiek naudingas buvo dienos darbas. Į „akvariumą“ kviečiami šie žmonės: lektorius, ministerijos atstovas, kursų vadovas, švietimo sk. vedėjas, direktorius, mokytojas.

Taisyklės tokios: kalba tik „akvariumo“ dalyviai, o „akvariumui“ nepriklausantys neturi teisės replikuoti ir ginčytis.

Pabaigus temą ar skyrių, galima aptarti tokiu pat principu kaip minėta anksčiau. Mokiniais neturi būti pateikiami klausimai. Jiems paaiškinama, kad tema išeita, ir jie turi padaryti išvadą, išsakyti savo nuomonę, iškelti problemas. Ką duos šio metodo taikymas? Į „akvariumą“ kaskart kviečiami vis nauji mokiniai, tokiu būdu savo nuomonę išsakys ne tik aktyviausi moksleiviai, bet ir pasyvieji. Šis metodas padės pasiekti šių tikslų:

- Aktyvinti darbą pamokoje, padaryti jį aktyvesnį ir prasmingesnį.

- Ugdyti savarankišką ir kritišką mąstymą, vertinimą.
- Ugdyti mokėjimą išvelgti problemas, jų sprendimo galimybes.
- Šalinti komunikacijos baime, ugdyti kalbinę raišką (mokytis oratoriaus meno).
- Ugdyti sugebėjimą klausytis (pagarba kalbančiajam, pakantumas kito nuomonei).
- Padėti suvokti vartojamų metodų esmę ir jų panaudojimo tikslingumą.

Situacijų žaidimas – tikslas – mokyti vaikus kritiškai vertinti dabartinę gyvenimo situaciją, iškelti problemas (buitines, globalines, politines ir pan.) ir rasti būdus sėkmingam jų sprendimui. Ugdomas vaikų savarankiškumas ir atsakomybė realiai sprendžiant įvairias gyvenimo situacijas. Šis metodas taikomas visų dalykų (ypač geografijos, istorijos, etikos, literatūros) pamokose.

Mokytojas ir mokiniai gerai apmąsto situacijos žaidimą:

- dabartinės situacijos analizė (įvairiais aspektais);
- problemos iškėlimas, jos formulavimas;
- galimi problemos sprendimo būdai – ieškoma optimalesnių, ekonomiškesnių, racionalesnių;
- problemos sprendimo eiga (priklausys nuo daugelio faktų);
- projekto pristatymas ir gynimas.

Situacijų žaidimą galima organizuoti grupėmis ir individualiai. Svarbu paruošti priemones, literatūrą, aplinką. Būtina numatyti papildomą medžiagą, informacijos šaltinius, pasinaudoti kompiuteriais ir pan.

Mokiniai paruošia idėjų paketą, t.y. realius problemos sprendimo kelius. Gali paruošti diagramas, lenteles, schemas ir pan. Mokiniai pristato savo projektą ir gina jį. Kiti mokiniai argumentuotai teigia arba neigia projekto idėjas.

Reikėtų nepamiršti, kad taikant kiekvieną netradicinį metodą, reikėtų palikti laiko ir darbo aptarimui.

Individualūs mokymo metodai – jie leidžia atsižvelgti į individualias mokinių galimybes ir skatinti mokinius dirbti savarankiškai. Vienas iš pagrindinių mokymo tikslų yra išmokyti mokinius ir baigus mokyklą toliau mokytis. Vadinasi, mokykloje reikia sudaryti galimybę savarankiškai mokytis visiems.

Įprastinėje klasėje mokinių intelektas ir pažangumas yra labai nevienodi. Tačiau vieni mokiniai gali išmokyti greičiau, o kiti lėčiau. Vieni mokosi savarankiškai, o kiti mokytojui padedant. Užduotys, kurios tinka vieniems mokiniams, netinka kitiems. Pirmasis žingsnis į individualų mokymą būtų mokinių suskirstymas į grupes pagal gabumus. Jie galėtų

dirbti kartu su kitais panašių gabumų ir pažangumo mokiniais. Tokių gabumų mokinių mokymas yra efektyvesnis.

Individualus mokymas padeda mokiniams siekti bendrų mokymo tikslų. Jiems reikia sudaryti sąlygas patiems tyrinėti ir daryti savo išvadas. Mokydamiesi savarankiškai, jie imasi didesnės atsakomybės už savo mokymąsi. Mokinys gali mokytis pagal individualią mokslo ir praktinių darbų programą (mokymasis sau vadovaujant). Mokytojas pateikia mokiniui tikslus ir mokomąją medžiagą, vertina jo darbą, tačiau mažiau kontroliuoja mokinio darbo laiką, jo pamokų lankomumą.

Namų darbai – individualios savarankiškos studijos namuose. Jie yra efektyvūs, jei tie darbai nėra per sunkūs ir nereikalauja naujų įgūdžių, kurių mokinys dar nėra įgijęs. Jie yra naudingi, nes padeda susidaryti mokymosi įgūdžiams. Ypač naudinga, jei tie darbai yra pakankamai lengvi, nenuobodūs, ir mokiniai jaučia pasitenkinimą juos atlikę.

Kiekvienam mokytojui sveikas protas pasakys, kada yra per daug. Vienas iš savarankiško mokymosi organizavimo būdų yra sutarties sudarymas.

Mokytojas ir mokinys parašo sutartį, kurioje nurodoma:

- kas turi būti išmokta;
- kaip mokinys parodys savo darbo rezultatus;
- kokiais šaltiniais mokinys turi naudotis, kad įvykdytų sutartį;
- kokios užduotys ir kokia eile turi būti atliktos;
- darbo grafikas;
- kokios naujo pobūdžio veiklos reikės imtis.

Savarankiško mokymosi sėkmė priklauso nuo to, ar tinkamai pasirinktas savarankiškumo laipsnis. Mokytojas gali gana primygtinai stebėti mokinį ir jam vadovauti. Kiek didesnis savarankiškumo laipsnis, kai mokytojas kartu su mokiniu suplanuoja pastarojo darbą, ir po to mokinys yra mažai prižiūrimas ir koreguojamas. Gali būti ir taip: mokinys dirba beveik visiškai savarankiškai; jis iškelia, pasirenka problemas, planuoja savo veiksmus ir tik padaręs darbą, pateikia mokytojui galutinius rezultatus. Koks savarankiškumo laipsnis yra tinkamiausias, priklauso nuo mokinio subrendimo. Savarankiškai besimokantiems mokiniams būtina nurodyti, kaip mokytis ir į ką daugiausia kreipti dėmesį (į faktus, ar idėjų, teiginių sistemą). Mokytojo pokalbiai su savarankiškai dirbančiais mokiniais turi būti lankstūs; reikia stengtis, jog per pokalbį mokiniai pasisakytų savo abejones, iškeltų problemas (prieiga per internetą <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–05).

Savarankiško mokymosi idėja ypač ryški yra psichologinėse mokymo teorijose, kurios akcentuoja interesų ir mąstymo vaidmenį mokantis. [...] mokytojo pareiga – ne tik

pranešti vaikams apie mokslą, bet ir padėti jį „įsigyti“ [...] Informacija, įgyjama savarankiškai skaitant, gali būti siauresnė, bet ji visada tikslesnė ir objektyvesnė. Vaikas, atlikdamas savarankiškas praktines užduotis geba studijuodamas literatūrą atsakydamas į tam tikrus klausimus rasti, priverstas aktyviai mąstyti, analizuoti, lyginti, klasifikuoti, sisteminti, apibendrinti bei įprasminėti savo darbo rezultatus. Tinkamai organizuotas savarankiškas mokymasis žadina mokinio mintis, palaiko teigiamą mokymosi motyvą, saugo nuo nuovargio dėl nuobodžiavimo, skatina mokinio smalsumą, iniciatyvumą, pasitikėjimą savo jėgomis. Tai gera asmenybės saviraiškos forma. Savarankiškas mokymasis ir savarankiški mokinių darbai per pamokas bei namie yra vaisingi, jeigu mokytojas ir patys mokiniai gerai supranta jų esmę ir tinkamai elgiasi (Butkienė G., Kepalaitė A., 1996, p. 263 - 264).

Mnemoninės priemonės – vaizdinių metodas. Metodo esmė: vaizdinių sistema perdirba konkrečią ir erdvinę informaciją; vaizdinės informacijos žmogus gali išlaikyti daugiau negu žodinės; vaizdinių kūrimo būdai – konkretūs (o ne abstraktūs) žodžiai, kurie sukelia tam tikras asociacijas.

Mokymasis bendradarbiaujant – vienas iš sėkmingiausių mokymosi veiksmų. Pagrindinė mokymosi taisyklė – būti visiškai atviram savam ir kitų grupės narių patyrimui, nuoširdžiai siekti bendro ir dalinių tikslų. Svarbu mokytis bendradarbiauti nuo pat pirmų klasių. Palankiausias amžius šiam, kaip grupinio mokymosi metodui, paauglystėje. VII – IX klasėse šie mokymosi metodai gali sustiprinti susilpnėjusį mokinių norą mokytis.

Mokymosi bendradarbiaujant esminiai bruožai šie: mokiniai dirba komandomis, mokydamiesi akademinių dalykų medžiagą; komandos sudaromos iš pažangių, vidutinių ir nepažangių mokinių; komandos sudaromos iš rasių ir lyties požiūriu mišrių mokinių grupių; apdovanojamos sistemos labiau orientuotos į grupę, o ne į individą.

Spontaniška diskusija – jei mokiniai sėdi grupėmis, galima pamokos ar aiškinimo metu paprašyti juos padiskutuoti: ką jiems reiškia geriausiai išspręsti užduotį, kodėl viskas taip vyksta. Tokios diskusijos paprastai trunka keletą minučių. Jos padeda išanalizuoti neaiškumus bei aktyvina besimokančius.

Sužymėti kartu – kiekvienas grupės narys turi savo numerį. Grupėmis skiriamos įvairiausios užduotys. Mokiniai dirba grupėse kartu, tačiau atsakinėti mokytojas kviečia po vieną bet kurį grupės narį, pasakydamas numerį. Už teisingai atliktą užduotį galima grupei skirti taškus. Tai puikus būdas skatinti individualią atsakomybę už grupės darbą.

Pakartojimas bendradarbiaujant – šis metodas taikomas pasiruošti kontroliniam darbui ir pasitikrinti žinioms. Vienos grupės parengia kitoms kontrolinius klausimus. Klausianti grupė gauna tašką už klausimą, o atsakanti – už teisingą atsakymą. Jei kitos grupės teisingai papildė, joms taip pat gali būti skiriamas taškas.

Darbas poromis – mokytoji aiškinant pamoką, mokiniai sėdi suoluose poromis. Pateikiami klausimai. Mokinių prašoma pagalvoti pačių, paskui su kolega pasitarus bendrai nuspręsti. Atsakymai pasidalijama su visa klase.

Žetonai, suteikiantys teisę kalbėti – kiekvienas mokinys gauna žetoną. Diskusijoje jis gali pasireikšti tik pradėjęs savo žetoną viduryje stalo. Mokinys negali kalbėti antrą kartą, kol visi nėra pasireiškę, t. y. kol visi žetonai nesudėti ant stalo. Tada žetonai išdalijami dar kartą.

Taisyklės galima įvairiai keisti, pvz.:

- 1) Kalbėti galima tik vieną minutę.
- 2) Leidžiami klausimai su „arba“ ir atsakymai „taip“ / „ne“, neatsižvelgiant į žetoną.
- 3) Žetonai gali būti skirtingų spalvų – įvairiems diskusijų tikslams (kad mokinys galėtų pateikti pavyzdžių, pagirti arba padrašinti, paprašyti paaiškinimo ir pan.).

Kalbėti per mikrofoną – dalyviai per tam tikrą laiką (pvz., 3 min., gali būti ir neribojimas) išsako mintis analizuojama tema. Vienam pradėjus kalbėti, kitas klausosi. Po signalo dalyviai keičiasi vaidmenimis. Tas, kuris klausėsi, turi tęsti pirmojo kalbėtojo mintį. Ši struktūra naudojama patikrinti, kaip suvokiama medžiaga, skatinti aktyvų klausymąsi ir dalyvavimą. Kad matytume, kaip pasikeičiama vaidmenimis, kalbėtojas gali rankoje laikyti simbolinį mikrofoną ir po signalo perduoti jį partneriui (Tereševičienė M., Gedvilienė G., 1999, 68-69).

*Apibendrinant galima teigti, jog aktyvieji mokymo metodai turi padėti mokytojai atskleisti dalyko turinį taip, kad mokiniai jį suprastų, lengviau įsisavintų, bei kūrybingai naudotų žinias savo gyvenime. Naudojant įvairius aktyvaus mokymo metodus, skatinamas moksleivių kūrybinis mąstymas bei stengiamasi įtraukti visus klasėje esančius mokinius. Tai tarsi žaidimas su slapta mokymo užuomena. Paveikslėliais, pokalbiais, vaidinimais ir kitais vaikus dominančiais būdais mokytojas mokinį įtraukia į žinių pasaulį, kuriame nereikia norėti būti, o jame jau*

## 2. PAAUGLYSTĖS AMŽIAUS TARPSNIO PSICHOSOCIALINIAI BRUOŽAI

### 2.1. Asmenybės vystymosi ypatumai ankstyvojoje paauglystėje

R. Malinauskas (2000) teigia, amžiaus tarpsnių psichologija – tai psichologijos mokslo šaka, tirianti asmenybės raidos dėsningumus. Amžiaus tarpsnių psichologai domisi, kodėl vieno vaiko emocinės reakcijos skiriasi nuo kito vaiko emocinių reakcijų, kaip susiformavo asmenybės gyvenimo stilius, kas nulemia asmenybės unikalumą bei tarpusavio ryšius su kitais žmonėmis.

Paauglystė – tai pasikeitimų bei laikinos dezadaptacijos periodas. Tai būtina prielaida tolesniai raidai. Psichologinių sunkumų nebuvimą šiame amžiaus tarpnyje psichoanalitikai vertina kaip priešlaikinę „Aš“ konsolidaciją (*sutvirtinimas, suvienijimas bendrai veiklai*) ir laiko tai nepalankia sielos pusiausvyros prognoze ateičiai, brandaus amžiaus tarpsnyje (Vaičiulienė A., 1998, p. 11). Kaip teigia J. Pikūnas (2000) bei A. Palujanskienė (2000) paauglystės vienas iš svarbiausių uždavinių – priimti savo besikeičiančią išorę ir pokyčius psichikoje, paauglystę apibūdina kaip vieną iš svarbiausių asmeniui tenkančių išspręsti uždavinių. Paauglystė yra sudėtingas žmogaus amžiaus tarpsnis reikalaujantis iš pedagogų pakantumo, supratingumo, dėmesio ir yra palankus išnaudoti formalaus operacinio mąstymo periodą, kuriam būdingas sugebėjimas abstrakčiai mąstyti jungiant kūrybines plastines ir kalbines išraiškos aspektus (Grigaliūnaitė G., 2004, p. 100).

Panašiai apibūdina L. Pulkkinen (pagal Žukauskienę R., 2007) „paauglystė – pereinamasis laikotarpis iš vaikystės į suaugusiojo amžių. Socialiniai lūkesčiai, susiję su paauglio raida, skatina formotis suaugusiojo elgesi“. R. Žukauskienė remiasi M. Mead ir R. Benedict teigdamą, „paauglių elgesys labiau priklauso nuo kultūrinio mokymo negu nuo biologinių veiksnių“ (p. 309; 311).

Paauglio psichosocialinė raida dažnai analizuojama pagal jo fizinius, lytinius pokyčius. Paauglystės esmę sudaro perėjimo iš vaikystės į suaugusiųjų pasaulį procesas, kurio metu individas subręsta ir pasiruošia suaugusiojo žmogaus gyvenimui. Pastebimai pagreitėjęs fizinis kūno augimas ir lytinis brendimas, su kuriuo siejama ankstyvosios paauglytės (11–15 m.) pradžia, skatina paauglį susirūpinti savo išvaizda ir orientuoja jo sąmonę į ankščiau nepatirtus vidinius potraukius bei jausmus (Maknienė I., 1999, p. 26).

K. A. Trimakas (1997) remiasi Erikson'o pagrindinėmis mintimis ir jaunystės fazės suskirsto į 3 etapus: ankstyvoji jaunystė (12–14 m.); vidurinioji jaunystė (14–16 m.); vėlyvoji jaunystė (16–19 m.).

Tyrimė dalyvaujančius vaikus Erikson'as (kaip teigia Trimakas K. A., 1997) priskiria ankstyvosios jaunystės laikotarpiui (12–14 m.) apibūdina kaip stipriai neigatyvius, maištaujančius. Neigiama tai, kas vaikiška, praeitis ir priklausomybė, tėvų autoritetas. Atsižadama to, kas „sena“. Daroma „kitaip“. Eksperimentuojama – apranga, elgesiu, pažiūromis. Jie idealizuoja „didvyrius“, filmų ir sporto žvaigždes. Jų socialinė grupė – ne šeima, bet bendraamžių grupė.

Prof. V. J. Černius (2006) teigia priešingai ir dvylikamečius apibūdina kaip itin ramius, savimi patenkintus, leidžiančius klysti kitiems žmonėms. Jis teigia „jie toletantiški, simpatiški ir draugiškesni už vienuolikmečius“. Trylikamečius apibūdina kaip savim nepasitikinčius, užsisklendusius, nusigrėžusius nuo viso pasaulio ir šiuo metus autorius vadina sunkiausiais paauglio metais. „Keturiolikmečiai – tai amžius, kai paauglys pilnas energijos, optimizmo ir jaudulių“. Profesorius išskiria paaugliams (13–14 m.) būdingus bruožus, jie: kupini energijos ir gyvumo; idealistai, neabejingi šaliai ir pasaulio ateičiai; dažnai kelia klausimus nesusijusius su dominuojančiomis vertybėmis, filosofijomis ir institucijomis; pastabūs ir drąsūs, mėgstantys riziką; jaučiasi nepriklausomi; trokšta lygybės, nekenčia netolerancijos ir t.t.. (p. 144; 185).

Atskiras nuo suaugusiųjų gyvenimo erdvės paauglys ima ieškoti pagarbos, supratimo ir pripažinimo bendraamžių grupėje, kuri jam suteikia galimybę palyginti save su kitais ir leidžia eksperimentuoti su įvairiomis elgesio bei veiklos formomis (Maknienė I., 1999, p. 37). Paauglys mano, jog jis yra aplinkiniams labai svarbus, jog jis yra pasaulio centre. Jo elgesys, rūbai, jį atspindintys daiktai jam yra labai svarbūs. Paaugliui labai svarbu išreikšti save, atskleisti savo individualybę. Vis didėja sugebėjimas abstrakčiai mąstyti. Pabunda poreikis ne tik analizei, bet ir savianalizei (Grigaliūnaitė G., 2004, p. 94).

A. Petrulytė (2000) teigia, jog jaunesniojo paauglio amžiaus tarpsnis yra vienas sudėtingiausias, prieštaringiausias ir įdomiausias laikotarpis žmogaus gyvenime, todėl jaunesniojo paauglio psichosocialinius raidos etapus norėdami išanalizuoti nuodugniau suskirstėme pagal keturis punktus (pagal Maknienė I., 1999).

- savimonės ir savęs vertinimo formavimosi veiksniai;
- emocinės reakcijos ir gynybos mechanizmai;
- tapatumo formavimasis (vaidmenų išbandymo metai);
- moraliniai sprendimai ir vertinimai paauglystėje.

Kaip teigia J. Pikūnas, A. Palujanskienė (2000) paauglys tarsi keleivis, vykstantis iš vaikystės į jaunystę – „nei šis, nei tas“: vieną akimirką elgiasi lyg suaugęs, kitą jau prašo globos, užuojautos, jausdamasis lyg vaikas. A. Petrulytė (2000) taip pat pabrėžia, jog paaugliams dar galioja vaiko statusas, tačiau atsiranda „suaugusiojo jausmas“, iškyla naujų,

aukštesnio lygio gyvenimo siekių, perimtų iš suaugusiojo pasaulio. Formalus operacinis egocentrizmas (pagal Žukauskienę R., 1998) pasireiškia tuo, kad paauglys rigidiškai tvirtina, jog, tik įgyvendinus jo milžinišką idealistinę pasaulio sistemą, pasaulis taps geresnė vieta gyventi. Paauglys taip pat akcentuoja savo individualybę. Kaip teigia C. Rogersas (pagal Žukauskienę R., 1998) paauglys suvokia savo augimą, savo sėkmes ir pasitenkinimą. Taip pat būdamas atviras, matydamas pasaulį kaip atvirą procesą ir pasitikėdamas savais sugebėjimais, paauglys gali judėti pilnavertiško, keliančio pasitikėjimo jausmą gyvenimo linkme. Savęs vertinimo jausmą vaikystėje nuo 7–12 metų laikotarpiu, besiformuojančiam žmogui atsiranda poreikis atskleisti savo reikšmingumą, todėl slopinant tai (nesudarant sąlygų išreikšti savo sugebėjimų ar juos išpeikiant), išsivysto menkavertiškumo jausmas. 14–17-iais metais savęs vertinimo poreikis sustiprėja. Šiuo laikotarpiu jaunas žmogus darosi labiausiai ir psichiškai pažeidžiamas (Dildienė A., 1995, p. 6). Taip pat jis nuolat ieško savęs, taip formuojasi tapatumo jausmas. Beveik visi paaugliai žino skirtumą tarp blogio ir gėrio, vis tik kartais elgiasi blogai. Taip elgdamiesi jie rizikuoja pakenkti visuomenės nariams, savo tėvams ir patiems sau. Gyvendami visuomenėje, būti jos aktyviu nariu reiškia elgtis pagal toje visuomenėje priimtas taisykles, tačiau daugelį tokių taisyklių kiekvienas individas gali laisvai interpretuoti. Gyvenime paprastai nėra aiškiai suformuotų taisyklių – instrukcijų, kurios galėtų jaunam – žmogui apsispręsti kaip pasielgti nenumatytoje, sudėtingoje, į pagundą vedančioje situacijoje. Kad paauglys gerbtų kitus žmones, mokėtų nepasiduoti draugų spaudimui, sugebėtų atsispirti siūlomiesiems nepriimtiniams dalykams ir žinotų kaip elgtis įvairiose komplikuotose šiuolaikinio gyvenimo situacijose, jis turėtų būti brandi dorovinga asmenybė [...] (Ivanauskaitė V., pagal Blasi, 1990; Hoffman, 1988, p. 23).

Pasak R. Žukauskienės (1998) daugelis teoretikų sutinka, kad paauglys ieško asmeninio tapatumo, nors tai ir nėra vertinama vienareikšmiškai. Paauglystėje vyksta asmeninio tapatumo konsolidavimas, formulavimas ir apsibrėžimas, tam procesui būdinga ypatingų dinaminių veiksnių sąveika, apimanti tiek paveldimumą, tiek aplinkos veiksmius. Jei tapatybės krizė neišsprendžiama, lieka vaidmenų sumaištis, t. y. jaunuolis neišsiaiškina, kas jis, ko jis nori, ko jam siekti. Jis blaškosi, lieka pasimetęs – viena pradeda, bet meta griebiasi kito. Jei kam nors ilgai užtrunka tapatybės krizės sprendimas, tai gali būti dėl to, kad asmuo turi daug, bet sudėtingų galimybių (Trimakas K. A., 1997, p. 58). Pasitikėjimas savimi lemia jauno žmogaus elgesį, kalbą ir mąstymą. Jaunuoliai, kuriems trūksta pasitikėjimo savimi, paprastai leidžia savo draugams spręsti už juos (Paauglystės kryžkelės, 2007, p. 15).

R. Želvys (1994) teigia, jog paauglio gyvenimas paprastai yra pakankamai emocionalus. Džiaugsmas, pasitenkinimas savimi dažnai kaitaliojasi su nepasitenkinimu ir net neviltimi – tai sparčiai besikeičiančios gyvenimiškomis situacijomis ir audringai

besiformuojančių naujų paauglio bruožų išvada. Vienus emocinius išgyvenimus paaugliai išreiškia atvirai arba net drastiškai, kitus gi stengiasi nuslėpti nuo aplinkinių akių. Paaugliai netgi labiau mėgsta pavojingas ir rizikingas negu rimtas situacijas. Jie pastabūs ir drąsūs, lankstūs ir pasitaikantys. Smarkiai išsivystęs, jų kolektyviškumo ir draugiškumo jausmas (Grigaliūnaitė G., 2004, p. 95). Nauji socialiniai ir akademiniai reikalavimai verčia paauglį atlikti dar neišbandytus vaidmenis, kurie reikalauja daugiau atsakomybės. Nepaisant to, kad šiuo laikotarpiu mokykla ir mokykloje gauti pažymiai labai svarbūs, nes gali turėti didelį poveikį ateičiai, paauglio socialiniai interesai gali pradėti kirstis su akademiniais reikalavimais. Aukštos vienos srities ambicijos gali pakenkti siekiant kitos srities tikslų, pavyzdžiui aukšti akademiniai pasiekimai gali sulaukti socialinės srities nepritarimo (Sondaite J., pagal Sue, Okazaki, 1990, p. 27).

Jaunesniojo paauglio, 12–18 metų jaunuoliui, kyla tokios vystymosi užduotys:

- fizinio brendimo;
- formaliųjų operacijų atlikimo (pagal Piaget);
- emocinio vystymosi;
- pritapimo prie bendraamžių;
- draugystės su priešingos lyties asmenimis užmezgimo.

Psichosocialinė krizė – asmens psichologinės pastangos prisitaikyti prie socialinės aplinkos ir vystymosi fazės reikalavimų. Patiriant krizę išgyvenamas didelis stresas, ir tai yra visiškai normalu, nes pastangos tą stresą įveikti sudaro sąlygas pereiti į aukštesnę vystymosi pakopą (Beresnevičienė D., 2003, p. 35-36).

Vaikystės ir brandos sandūroje vykstantys netolygūs ir spartūs visų asmenybės struktūrų kokybiniai pokyčiai suardo individo anksčiau suformuotą pasaulio ir savęs supratimą bei radikaliai pakeičia jo santykį su aplinka (Santrock J. W., 1986). Paauglystė – tai dvasinė būseną, egzistavimo būdas, atsirandantis su pubertacijos pradžia ir pasibaigiantis tada, kada individas pasiekia savo poreikių nepriklausomybę, t.y. kai jis subręsta socialiai bei emocinaliai ir įgyja būtiną patirtį bei motyvą suaugusiojo vaidmeniui atlikti (Vismantienė R., pagal Kle M., 1991, p. 44).

*Paauglystė – vienas iš sunkiausių ir sudėtingiausių žmogaus gyvenimo laikotarpių. Augantis žmogus patiria įvairiausių emocijų, ieško savęs, stengiasi save išreikšti atvirai, tai ieškojimų metas. Paauglys tarsi keliautojas, kuris siekia pasaulį pakeisti pagal save, surasti savo „Aš“. Nuolat besikeičiančios emocijos verčia paauglį ieškoti savojo vaidmens.*

## 2.2. Kūrybiškumo raidos aspektai paauglystėje

Filosofijoje kūryba vadinamas žmogaus veiklos procesas, formuojant naujus objektus. Psichologijoje kūryba vadinamas naujovės kūrinio psichologinis procesas. Psichologija nagrinėja, kaip dėl formalizacijos kinta kūrybos pobūdis. Gali būti įvairių veiklos sričių kūryba: meninė, techninė, kai kurios tokios veiklos procesas novatoriškas, naujas, originalus, išradingas (Čepelė J., 1993, p. 36).

Kurti – ką nors nauja daryti mokslo, meno, literatūros srityse (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2000). „Mokytis būti kūrybiškam – tai mokytis gyventi (Grakauskaitė – Karkockienė D., 2002, p. 35).

Pasak A. Petrulytės (1995) kūrybiškumas – vienas iš esminių sveikos psichologiniu atžvilgiu asmenybės bruožų.

Kūrybiškumas – sugebėjimas kelti naujas idėjas, mąstyti savarankiškai, nestereotipiškai, greitai orientuotis sudėtingoje situacijoje, lengvai ir netipiškai spręsti. Kūrybiškumą daugiausia lemia individualios asmenybės savybės (vaizduotės lakumas, mąstymo greitumas, tikslumas, lankstumas, išradingumas, konstruktyvumas, smalsumas, motyvacinė įtampa, poreikis nuolat tobulinti savo veiklą) jos patyrimas, auklėjimas ir saviaukla. Daugelis vaikų esti kūrybingi, tik dėl netinkamo auklėjimo ir mokymo savo kūrybiškumo neugdo (Medicinos enciklopedija, 1991, p. 474).

A. Petrulytė (1995) išskiria kūrybiškumo komponentus: intuiciją, fantaziją, originalumą, siekimą naujų įgūdžių, lankstumą, kritiškumą, vaikiškumą, prieštaringumą, divergentinį mąstymą, kūrybos poreikį ir pozityvų savęs vertinimą.

Reikia išsiaiškinti kokia vaizduotės sąvoka ir kodėl baigiasi mokinių kūrybiškumas?

Vaizduotė. Pati vaizduotė gali būti dvejopa: atgaminamoji ir kuriamoji sp. Kuriamoji vaizduotė – tai savarankiškas naujų, originalių, nepakartojamų vaizdų kūrimas (Lietuvių kalbos žodynas, 1996, p. 976).

Vaizduotė – viena iš mąstymo formų. Mąstymas – labai plati sąvoka, apimanti samprotavimą, svarstymą, domėjimąsi, svajas, haliucinacijas, sapnus ir, kaip minėta vaizduotę. Dažnai vaizduotė veikia motyvuojančiai – apima noras geriau išmokti dalyką, su kuriuo dirbame (Grendstad N. M., 1996, p. 64-65). Perėjimas tarp mąstymo ir vaizduotės yra laipsniškas, ir galima tiksliai pasakyti, kada baigiasi svarstymas ir prasideda vaizduotė. Vaizduotei būdingas išgyvenimo visybiškumas: į ją pasineriu visu savimi, nevaržomas minčių apie įvykių „galimumą“, „logiškumą“, „protingumą“, „įmanomumą“ (Grendstad N. M., 1999, p. 25).

V. Jonynienė (1987) ir A. Petrulytė (2001) pabrėžia tai, kad vaiko kūrybiškumo vystymuisi didelę įtaką daro šeima, t.y. ar buvo vaikas šeimoje skatinamas kūrybiškai mąstyti, kokius žaidimus tėvai žaidė su juo ir kaip tai darė, ar tėvai slopino ar skatino jo savarankiškumą, ar santykiai šeimoje buvo griežti (autoritariniai), kokioje socialinėje aplinkoje vaikas augo – jei su vaiku nebuvo tinkamai elgiamasi ir dirbama, jis užaugs nepasitikintis savimi, bijantis atsakomybės ir nemokės kūrybiškai mąstyti. Tačiau, net ir tuo atveju, jei su vaiku šeimoje elgėsi tinkamai, o mokykloje jis bus draugų netoleruojamas, mokytojo kritikuojamas, turės stiprią išorinę motyvaciją (mokysis dėl pažymio) – tai visa tai trukdys jo kūrybiškumo vystymuisi, stabdys jo kaip kūrybiškos asmenybės augimą.

D. Grakauskaitė – Karkockienė (2003) remdamasi E. P. Torrancas išskiria išorinį ir vidinį kūrybiškumo slopinimą: išorinis kūrybiškumo slopinimas. Kuo anksčiau ir kuo labiau kūrybiškumas slopinamas, tuo dažniau jis tampa destruktivus.

Tėvai ir mokytojai mano vertina kūrybiškumą, tačiau iš tikrųjų ne visuomet sugeba priimti kūrybišką vaiko elgesį, nes patys mieliau taikosi prie vyraujančių visuomenės normų. Kuo daugiau mokytojas slopina mokinių ir kuo mažiau skatina kūrybiškumą tuomet atsiranda kūrybiškumo problemų ir tai tampa pedagoginė problema.

Taigi, pastebime, jog mokinio kūrybiškumas neatsiejamas nuo mokytojo ir mokinio. Pagrindiniai mokymo proceso dalyviai – tai mokytojas ir mokiniai. Vadinas, mokymas apima tiek kryptingą mokytojo, tiek aktyvią mokinių veiklą, mokytojo vadovaujamą ir koreguojamą – tai dvipusis procesas (Rajeckas V., 1996, p. 16). Mokinių ir mokytojų sąveika turėtų būti viena svarbiausių pedagoginio gyvenimo problemų, nes nuo jos tinkamiausio sprendimo priklauso mokinių protinis aktyvumas, kūrybingumas, harmoningas emocijų ir valios brendimas, kūrybingas ir produktyvus veikimas (Kaluinaitė K., 2002, p. 26).

Kūrybiškumo lygis priklauso nuo daugelio vidinių ir išorinių veiksnių. Vidinius sudaro žmogaus psichinių procesų savybės. Jų sąveika, tarpusavio priklausomybė nulemia žmogaus sugebėjimus, motyvus, žinias ir įgūdžius. Vidinis slopinimas E. P. Torrancas (1975) manymu, kūrybiškumo išraiška sukelia įtampą, nes kūrybiškų žmonių visuomet yra mažai. Įtampa didėja, kai neįprastos idėjos, fantazijos (dažnai kylančios sapnuose ir svajonėse) dėl įvairių priežasčių lieka neįgyvendintos. Tačiau originalumas, fantazijos blyksniai, vieni iš pagrindinių kūrybiškumo komponentų, gali sušvytėti tik tolerantiškoje aplinkoje (Grakauskaitė–Karkockienė D., 2003, p. 49).

Ypač didelės galimybės ugdyti kūrybiškumą pamokoje. Psichologai pastebi, kad jau 5–erių metų vaikų kūrybiškumas gali būti užslopintas. Vienas pagrindinių kūrybinio mąstymo ugdymo sąlygų yra atmosferos, leidžiančios kurti naujas idėjas ir išsakyti įvairiausias nuomones, kūrimas. Pagrindinė sąlyga – vaikai turi jaustis saugūs, išsakydami įvairiausias

nuomones. Kritinės pastabos slopina kūrybiškumą. Visa, ką išsako vaikai, privalu gerbti. Mokytojas privalo skatinti vaikus imtis sudėtingesnių užduočių (prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2004-04-20-daiva-karkockiene-kaip-uzauginti-gabu-vaika-3/15195>>, Žiūrėta 2010–05–10).

Pagal K. Kaluinaitę (2002) kai kurie autoriai (Henrickson, 1961; Perkins, 1990; Кузин, 1997) teigia, kad toks „vaikiškas“ kūrybingumas baigiasi maždaug apie 9–10 metus, kiti (Полуянов, 2000) mano, kad apie 12–13 metus. Tuomet vaikų kūrybiškumą ištinka krizė. 11–12 metų vaikai nustoja piešti, nebenori užsiimti kita kūrybine veikla. Piešia tik pavieniai vaikai, dauguma gabių. Paauglys pradeda kritiškai vertinti savo piešinius, vaikiškos schemas jo jau nebetenkina, jos atrodo jam per daug subjektyvios, jis prieina prie išvados, kad nemoka piešti, ir nustoja piešęs. Be to, anot A. Gučo (1990), naujoms schemoms susidaryti vis mažiau progų ir atsiradusios schemas užpildymą varžo tikrovės reiškinių dėsnų žinojimas. Kuo geriau vaikas pradeda pažinti pasaulį ir jame esamus priežasties santykius, tuo labiau tas realybės supratimas ima varžyti jo vaizduotę. A. Melik – Pašajevs (Мелик – Пашаев, 2000) nuomone, paauglys, skirtingai nei vaikas, nori piešti ne kaip papuola, o „teisingai“, realistiškai, bet šito jis nemoka. Iš čia kyla nepasitikėjimas savimi, nepasitenkinimas ir laipsniškas susidomėjimo vaizdine plastine raiška nykimas. Be to, paauglystėje vaikui kyla idėjų, kurios sudėtingumu, rimtumu ir emocionalių nevienareikšmiškumu lenkia jo asmenines atlikimo galimybes. Būdais, kuriuos jis yra įvaldęs, sumanymų neįgyvendinsi, ir paauglys tai mato.

Ankstyvosios ir vėlesnės vaikystės tyrinėjimai patvirtina, kad kiekvienas vaikas turi vidinės galios tapti kūrybingu. Maži vaikai yra smalsūs ir kūrybingi pačiu natūraliausiu būdu. Vos pradėję judėti, jie tyrinėja, eksperimentuoja ir kuria. Žaisdami, piešdami ar atlikdami savo sumanytus darbelius saugioje aplinkoje, jie visada kuria, jausdami didžiausią malonumą, neįprastumą, neįsprendami savo kūrybos proceso ir produkto į „teisingumo – neteisingumo“ rėmus, kurie iš karto slopintų jų kūrybiškumą. Vėliau vidinės kūrybingumo galimybės dar labiau išsiskleidžia arba yra nuslopinamos (Butkienė G., 1996, p. 40). Žmogaus vaikystė laikoma turtingiausios vaizduotės tarpsniu. Vadinasi, augančio vaiko vaizduotė ir fantazijos jėga menkėja. Vaikų fantazijos davė pretekstą prieiti prie išvados. Vaikai gali iš visko padaryti viską, sakė J.W. Goethe (1947), ir šitas nereiklumas ir laisvumas vaiko vaizduotės, kuri suaugusiojo jau suvaržyta, buvo dažnai priimama kaip vaikiškos vaizduotės laisvumas arba turtingumas. Vaiko vaizduotė labai nesutampa su suaugusiojo žmogaus patyrimu, ir iš to taip pat daromos išvados, kad vaikas gyvena daugiau fantazijų negu realiame pasaulyje. Be to, vaikai iškraipo realų patyrimą, perdeda, mėgsta pasakas ir fantastinius pasakojimus. Tuo

remiantis ir tvirtinama, kad vaizduotė vaikystėje yra turtingesnė ir įvairesnė negu paauglio (Kaluinaitė K., 2002, p. 37-38).

V. Lowenfeldas teigė, kad kiekvienas vaikais iš prigimties yra kūrybingas. Mokytojas turėtų sudaryti sąlygas šiam kūrybingumui vystytis ir jokių būdų neužgožti vaiko prigimties mokant, rodant pavyzdžius ar net verčiant kopijuoti (Paulionytė J., 2000, p. 16).

*Apibendrinant galime teigti, jog vaikai yra kūrybiški nuo pat pirmųjų savo žingsnių, bet juos supanti aplinka, tėvai, mokytojai neskatinantys jų kūrybiškumo žlugdo kūrybišką asmenybę. Nelavinami gebėjimai pradeda nykti ir tai tampa pedagogine bei saviraiškos problema.*

### **2.3. Vizualinės raidos raida paauglystėje**

Pasak D. Grakauskaitės – Karkockienės (2006) ankstyvojoje paauglystėje vaikai vis mažiau ir mažiau užduoda įdomių klausimų, pradeda vienodai piešti (pvz., saulė kampe, viršuje debesėliai ir t.t.) vienodai rengtis, baiminasi išsakyti ką galvoja. Kiekvienas iš mūsų galėtų prisiminti, kaip keitėsi saviraiška, kas turėjo didžiausios įtakos ir nuo ko priklausė mūsų įdomumas, unikalumas, kas mums kliudė, kada ir kodėl užsitarėme savo kiaute.

Apie tai, kokių raidos tarpsnių asmuo kūrybingiausias, vieningos nuomonės nėra – tai priklauso nuo įvairių aplinkybių, gyvenimo sąlygų, tėvų auklėjimo bei visuomenės vyraujančios nuostatos į kūrybiškumą (p. 39-40).

Vaiko vystymasis prasideda paprasčiausiomis keverzonėmis. Vėliau, braižiniai palaipsniui įgyja vizualinio mąstymo bruožų ir priešschematinėje bei schematinėje stadijoje vaiko piešinyje atsirandanti simbolinė forma tampa vaizdavimo schema. Tariamo realizmo stadijoje vaikų bandymai pavaizduoti realybę yra daugiau simboliniai negu reprezentaciniai. Todėl V. Lowenfeldo nuomone, vaikų piešiniai, atspindi pačių savęs ir aplinkos suvokimą (p. 15). Vaikas turi pats atrasti save kūrybinės raidos procese. Mokytojas gali jam padėti tik paskatindamas pasitikėti save jėgomis ir eksperimentuoti (Lowenfeld V., Brittain W. L., 1967), [...] buvo dailininkų, kurie nepritapdavo prie konkrečių metu vyravusių tendencijų. Tai iš dalies galėtų paaiškinti, kodėl vieni vaikai mielai užsiima menine veikla, bet jiems nesiseka kita, o kitiems atvirkščiai sekasi kaip tik kitoje srityje. H. Readas tuo pačiu pagrindė hipotezę apie tai, kad kiekvieno vaiko meniniai gebėjimai yra unikalūs ir nebūtinai jo meninių gebėjimų vystymasis turėtų būti nukreiptas link realizmo (Paulionytė J., 2000, p. 15-16).

Psichologas ir pedagogas J. Polujanovas (2000) pseudorealizmo fazę charakterizuoja nuosekliu, palaipsniui tolimu nuo supančios aplinkos objektų schematinio vaizdavimo. Pereinama prie savojo vaizdavimo būdo: bandoma išreikšti stebėjimus ir išpūdžius vaizdais,

kuriuose matymo veiksnys tampa svarbesnis nei sensorinis. Žmonės piešiami proporcingesni, dažniausiai dėl galvos dydžio pakeitimo, nes anksčiau ji buvo vaizduojama pernelyg didelė. Pradedama apvalinti pečius ir kitas kūno dalis. Veidas, kaip ir anksčiau, piešiamas arba iš priekio, arba profiliu. Piešinys detalesnis, įvairesnis, ir dažniau perduodamos charakteringos arba tipiškos žmogaus savybės.

K. Kaluinaitė (pagal Венглер, 2003) teigia, kad 12 – 14 metų paauglių piešiniais (pseudorealizmo stadijai) būdinga:

- 1) savo piešinio netobulumo suvokimas, todėl ryškėja kritinės nuostatos;
- 2) realizmo supratimas ne kaip fotografinio atvaizdavimo, bet kaip vaiko patirties, susijusios su vaizduojamu objektu, išraiška;
- 3) žmonių vaizdavimas kaip mergaitės, berniuko, vyro, moters, t.y. lyčių diferencijavimo išryškėjimas;
- 4) bazinės ir dangaus linijos suvokimas;
- 5) erdvės vaizdavimas perteikiant, kaip artimesnis daiktas uždengia tolimesnį;
- 6) daiktai jau nebedėstomi vien ant bazinės linijos;
- 7) trimačių efektų siekimas štrichais ir spalvomis;
- 8) dėl vaizdavimo netobulumo suvokimo piešiniai atrodo ne tokie spontaniški ir betarpiški kaip ankstesnėje stadijoje.

Įžengusiems į pseudorealizmo stadiją vaikams svarbus yra rezultatas, o anksčiau buvo svarbus procesas. Šioje fazėje išryškėja du vaizdavimo psichologiniai skirtumai: vizualinis – darbai inspiruoti vizualinių stimulų, daugiau dėmesio skiriama išorinio pasaulio vaizdavimui, aiški vizualinė koncepcija [...].

Pasak A. Hurwitzo ir M. Day (1995) 10–14 metų vaikų piešiniais būdinga:

- 1) ryškus kritiškumas savo darbų atžvilgiu;
- 2) didesnis jautrumas kitų nuomonei;
- 3) vaikams reikia papildomos pagalbos ir mokymo;
- 4) atsiradęs didelis susidomėjimas detalėmis, subtiliu spalvos panaudojimu, perspektyva ir meninių metodų gausa skatina vaikus dirbti.

K. DeBordas (1997) šį laikotarpį apibūdina taip:

- 1) pradedama lyginti savo piešinius ir kitų;
- 2) piešinyje atsiranda daugiau detalių ir simbolių;
- 3) ryškėja individualūs skirtumai;
- 4) išsiplėčia vertybių skalė; kyla noras piešti daiktus „teisingai“;
- 5) padidėja kritiškumas savo darbų atžvilgiu;
- 6) naudojama daugiau suaugusiems žmonėms būdingų raiškos būdų (p. 62-63).

A. Vengeris (2002) teigia, jog paauglystėje būdingas plastinis žmogaus figūros vaizdavimas. Šiuo amžiaus tarpsnio pradžioje (12–14 metų) piešiniuose požymių, apibūdinančių personažo lytį, dažniausiai nėra arba jie menkai išreikšti. Neretai moters (mergaitės) piešinys nuo vyro (berniuko) piešinio skiriasi tik rūbais ir šukuosena, o ir tai ne visada.

*Apibūdinant galime teigti, jog 10–14 metų paaugliai įžengia į tokį etapą kur svarbu savęs analizavimas, kūryba jau ne taip svarbu. Jie tampa kritiškai savo išvaizdai, taip pat tampa kritiškai savo kūrybai. Jau ne taip įdomus kūrybos procesas, bei jame patirtos emocijos, svarbesnis rezultatas, kaip ir savęs pažinimo procesas.*

### 3. AKTYVIŲJŲ MOKYMO METODŲ YPATUMAI DAILĖS MOKYMO PROCESE

#### 3.1. Tyrimo organizavimas ir eiga

**Pagrindinis tyrimo tikslas:** atskleisti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus dailės pamokose. Tyrime atlikta mokslinės literatūros sisteminė analizė, apklausos raštu metodas (1 priedas), matematinės statistikos metodai: chi kvadrato kriterijaus taikymas, kontingencijos koeficientas (C), procentinė duomenų analizė, empirinis – individualusis giluminis interviu (2 priedas), mokinių apklausa žodžiu, kokybinė duomenų analizė, trianguliacija.

**Tyrimo eiga.** Siekiant įgyvendinti šį tikslą buvo pasirinkti skirtingų mokyklų mokytojai ir mokiniai. Pasirinkome skirtingas mokyklas, bei įvairų darbo stažą turinčius mokytojus, remdamiesi išanalizuota medžiaga. Buvo siekiama išsiaiškinti mokytojų požiūrį į aktyviuosius mokymo metodus, bei aktyviųjų mokymo metodų įtaką. Klausimų struktūra: anketos pradžioje pateikiami 3 klausimai, kuriais norima sužinoti mokytojų kvalifikaciją, darbo stažą. Sekantys klausimai norima išsiaiškinti, kaip mokytojai dirba su V–VII klasių mokiniais dailės pamokoje, kaip juos sudomina, kokius aktyviuosius mokymo metodus naudoja pamokoje ir kodėl.

Klausimai buvo skirti:

- sužinoti, kokius aktyvaus poveikio metodus dažniausiai naudoja dailės pamokose;
- išsiaiškinti, kurie aktyvieji mokymo metodai veiksmingiausi;
- kokia veikla sudomina dailės pamokoje ir kas skatina kurti, diskutuoti ankstyvojoje paauglystėje.

Mokiniai buvo apklausiami apie savo veiklą dailės pamokoje, kas juos skatina kurti, domėtis, kokias būdais jie įgyja žinių, bei bendradarbiavimo ir bendravimo svarbą.

Individualusis giluminis interviu buvo atliekamas nuo 2010 kovo 10 dienos iki 2010 gegužės 4 dienos. Buvo apklaustos 11 mokytojų ir vienas mokytojas. Pedagogų nuomone: mes turime pripažinti ir tai, kad daugeliu atvejų negatyvų požiūrį į dailinį ugdymą vis tik formuoja dailę dėstantys mokytojai ne specialistai (Lietuvos dailės pedagogų mintys ir patirtis, 1995, p. 5) tad, kad gautume išsamesnę informaciją apie aktyviuosius mokymo metodus apklausėme skirtingą darbo stažą bei patirtį turinčius mokytojus. Respondentai gyvena skirtinguose miestuose, jų amžius nuo 25 iki 68 metų. Taip pat buvo apklausiami skirtingų mokyklų 5–7 klasių mokiniai.

Apklausos raštu ir žodžiu metu apklausti šių mokyklų mokytojai ir mokiniai: „Spindulio“ vidurinė mokykla, „Ryto“ vidurinė mokykla, Martyno Mažvydo vidurinė

mokykla, Vilniaus Joachimo Lelevelio vidurinė mokykla, Mickūnų vidurinė mokykla, Naujosios Vilnios vidurinė mokykla, Taikos pagrindinė mokykla, Karoliniškių gimnazija, Versmės gimnazija.

### 3.2 Tyrimo duomenys ir jų analizė

Tyrimo metu siekta išsiaiškinti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus, todėl anketos mokiniams, bei klausimai mokytojams buvo sudaryti taip, kad tyrėjas informantui nesufleruotų atsakymo. Atvirieji klausimai turėjo atskleisti jausmus, patirtį, išsakyti savo nuomonę. Siekta atskleisti ar aktyvieji mokymo metodai padeda dailės mokytojams dirbti bei aktyvinti mokinius.

Aktyvumas sukelia daugiau sąsajų, kuriomis koduojama įsimintina medžiaga, net tiesiogiai nesukoncentravus dėmesio“ (Šiaučiukėnienė L., Stankevičienė N., 2002, p. 113). Bendrosiose programose apibūdinamas mokinio ugdymo tikslas – plėtoti dvasines, intelektines ir fizines asmens galias, ugdyti aktyvų, kūrybingą, atsakingą pilietį, įgijusį kompetencijas, būtinas sėkmingai socialinei integracijai ir mokymuisi visą gyvenimą (p. 7). Ar aktyvieji mokymo metodai padeda tapti iniciatyvesniu, aktyvesniu?

Mokiniams anketa buvo sudaryta taip, kad jie papasakotų apie savo veiklą dailės pamokose, kaip jie jaučiasi pamokoje, klausimai buvo nesudėtingi, neišvengėme ir uždarojo tipo klausimų, svarbu buvo tai ar jie gali „atsiskleisti“ dailės pamokose, bei kaip juos aktyvina mokytojas.

*1 lentelė*

#### 5–7 klasių mokinių nuomonė apie darbą grupėmis dailės pamokose (procentais)

| Teiginiai                                                     | V kl. |      | VII kl. |      | VII kl. |      |
|---------------------------------------------------------------|-------|------|---------|------|---------|------|
|                                                               | mot.  | vyr. | mot.    | vyr. | mot.    | vyr. |
| <b>1. Man patinka dirbti grupėje</b>                          |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                          | 50    | 56,3 | 50      | 75   | 71      | 46,7 |
| Ne                                                            | 5,6   | 25   | 14,3    | 25   | 6,5     | 26,7 |
| Kartais                                                       | 44,4  | 18,7 | 35,7    | –    | 22,5    | 26,6 |
| <b>2. Man patinka dirbti grupėje, nes</b>                     |       |      |         |      |         |      |
| galiu pasitarti su draugais                                   | 47,2  | 56,3 | 50      | 25   | 57,8    | 60   |
| grupėje dirbti įdomiau                                        | 52,8  | 43,7 | 50      | 75   | 45,2    | 40   |
| <b>3. Pristatinėjame savo darbus grupėmis dailės pamokoje</b> |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                          | 30,6  | 31,3 | 42,9    | 75   | 29      | 40   |
| Ne                                                            | 69,4  | 68,7 | 57,1    | 25   | 71      | 60   |

| Teiginiai                                    | V kl. |      | VII kl. |      | VII kl. |      |
|----------------------------------------------|-------|------|---------|------|---------|------|
|                                              | mot.  | vyr. | mot.    | vyr. | mot.    | vyr. |
| <b>4. Dirbant grupėje kyla daugiau idėjų</b> |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                         | 80,6  | 56,3 | 78,6    | 75   | 83,9    | 80   |
| Ne                                           | 19,4  | 43,7 | 21,4    | 25   | 16,1    | 20   |

Į daugelį atvirojo tipo klausimų mokiniai neatsakė, teigdami, jog nežino kaip atsakyti. Mokiniai atsakė į visus uždarojo tipo klausimus, teigdami, jog taip paprasčiau. Pateikėme atvirojo tipo klausimus, kurie nesufleruoja informantui atsakymo. Pavyzdžiui, klausimas „Kaip tu jautiesi dirbdamas (-a) grupėje?“ (žr. 1 lentelės 2 teiginį). Teigiamai atsakė 50 procentų mergaičių, teigdamas, jog taip smagiau, linksmiau, nes mūsų daugiau, linksma dalintis savo nuomone, jaučiuosi geriau negu dirbdama viena; jaučiu, kad galim daugiau negu po vieną; gera dirbti ir bendrauti kartu. Berniukai buvo kuklesni ir į šį klausimą atsakė vienu žodžiu „gerai“ arba „normaliai“, „darbas grupėse lengvesnis“.

Penktoji klasė mokiniai pasakoja, jog nepatinka dirbti grupėje, jog trukdo kurti kiti, vienam dirbti įdomiau. Tyrimo metu sužinota, mokiniai, kurie teigia, jog jiems patinka darbas grupėmis jiems atsiranda daugiau idėjų dirbant grupėmis. Nustatytas statistiškai patikimas skirtumas ir koreliacinis ryšys ( $\chi^2=14,22$ , df 2,  $p<0,001$ ,  $C=0,406$ ). Šeštos klasės berniukams labiau negu mergaitėms patinka dirbti grupėse (75 %), mergaitės rašo: „jei jau reikia dirbti grupėse – tai tik su draugais“, „berniukai labai triukšmauja“.

A. Gumuliauskienė (1991) tyrime „jaunesniųjų paauglių stropumo motyvacijos ugdymas“ teigia, jog: mokymosi turinys, mokymo proceso organizavimo formos ir metodai gali slopinti mokinių pažintinius interesus, aktyvumą, stropumą, teigiamas emocijas“ (p. 27). Dėl netinkamos aplinkos ir darbo sąlygų kai kurie mokiniai negali būti aktyvūs, jiems neleidžia kurti improvizuoti, kurti trukdo kiti mokiniai.

Septintos klasės mokinės rašo: „Man nepatinka dirbti grupėje, nes mano nuomonė yra varžoma, negaliu pilnai išreikšti jausmų, nes reikia atsižvelgti į kitų interesus“, „nu, kartais būna įdomu, kai visų nuomonės sutampa, kartais prasideda pašaipos.“ 71 % septintos klasės mergaičių teigia, jog joms patinka dirbti grupėje, nes „įdomu pamatyti visų rezultatus, nors būna chaosas“, „jaučiuosi puikiai, kyla daug minčių“, „man malonu, jaučiuosi patogiai, saugiai“, jaučiuosi laisvai, nes mokausi išklausyti kitus“, „įdedu daugiau pastangų“, „jeigu grupėje yra panašių kaip tu, bendraminčių žmonių darbas būna geras, bet jei skirtingi – dar geresni“.

Mokytoja Kristina teigia: „Darbas grupėmis dailės pamokoje sukelia didelį triukšmą klasėje, vertinu individualų darbą.“

*Mokytoja Ina:* „Tai yra ir efektyvu, mokiniams įdomu, jie dirba noriai tada yra daug kūrybos.“

Jaunesniojo amžiaus paaugliams labai svarbu, su kuo dirbsi grupėje, kaip jo darbą įvertins kiti mokiniai, todėl daugeliui mokinių darbas grupėse patinka tik kartais. Paauglių būdingi bruožai jaučiasi nepriklausomi; trokšta lygybės, nekenčia netolerancijos ir t.t. (Černius V. J., 2006, p. 200). Mokinių atsakymuose atsispindi profesoriaus teiginys.

2 lentelė

**5–7 klasių mokinių nuomonė apie veiklą dailės pamokoje (procentais)**

| Teiginiai                                                  | V kl. |      | VII kl. |      | VII kl. |      |
|------------------------------------------------------------|-------|------|---------|------|---------|------|
|                                                            | mot.  | vyr. | mot.    | vyr. | mot.    | vyr. |
| <b>1. Diskutuojuame dailės pamokoje</b>                    |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 22,2  | 37,5 | 21,4    | 75   | 25,8    | 20   |
| Ne                                                         | 25    | 25   | 28,6    | 25   | 19,4    | 20   |
| Kartais                                                    | 52,8  | 37,5 | 50      | –    | 54,8    | 60   |
| <b>2. Teko vaidinti dailės pamokoje</b>                    |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 5,6   | –    | 14,3    | –    | 6,5     | 20   |
| Ne                                                         | 94,4  | 100  | 85,7    | 100  | 93,5    | 80   |
| <b>3. Piešėme grojant muzikai dailės pamokoje</b>          |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 16,7  | 31,2 | 64,3    | 25   | 35,5    | 26,7 |
| Ne                                                         | 83,3  | 68,8 | 35,7    | 75   | 64,5    | 73,3 |
| <b>4. Aš mokiau piešti bendraklasį</b>                     |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 47,2  | 18,8 | 78,6    | 25   | 48,4    | 26,7 |
| Ne                                                         | 52,8  | 81,2 | 21,4    | 75   | 51,6    | 73,3 |
| <b>5. Mane mokė bendraklasis piešti</b>                    |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 27,8  | 18,8 | 28,6    | –    | 32,3    | 46,7 |
| Ne                                                         | 72,2  | 81,3 | 71,4    | 100  | 67,7    | 53,3 |
| <b>6. Aš dėstomą medžiagą suprasčiau geriau, jeigu:</b>    |       |      |         |      |         |      |
| turėčiau laisvę rinktis ką man veikti pamokoje             | 64    | 69   | 80      | 33,3 | 60      | 76,9 |
| <b>7. Dailės pamoka – aktyvaus bendradarbiavimo pamoka</b> |       |      |         |      |         |      |
| Taip                                                       | 33,3  | 31,3 | 14,3    | –    | 41,9    | 46,7 |
| Ne                                                         | 27,8  | 37,5 | 42,9    | 75   | 16,1    | 20   |
| Kartais                                                    | 38,9  | 31,3 | 42,9    | 25   | 41,9    | 33,3 |

Pagrindiniai mokymo proceso dalyviai – tai mokytojas ir mokiniai. Vadinasi, mokymas apima tiek kryptingą mokytojo, tiek aktyvią mokinių veiklą, mokytojo vadovaujamą ir koreguojamą – tai dvipusis procesas” (Rajekas V., 1996, p. 16). Mokinių ir mokytojų sąveika turėtų būti viena svarbiausių pedagoginio gyvenimo problemų, nes nuo jos

tinkamiausio sprendimo priklauso mokinių protinis aktyvumas, kūrybingumas, harmoningas emocijų ir valios brendimas, kūrybingas ir produktyvus veikimas (Kaluinaitė K., 2002, p. 26).

Tik 31% mokinių atsako teigiamai į klausimą „ar mokytojas domisi tavo norais?“. Taip pat galime pastebėti, kad į klausimą „ar aktyviai dalyvauji dailės pamokoje? 33% atsakė teigiamai.

L. Šiaučiukėnienė, N. Stankevičienė (2002) teigia, jog aukščiausia žmogaus savarankiškumo apraiška – kūryba, bendra pedagogo ir ugdytinio veikla būtų orientuota į individualybę, siekiant kiekvieno ugdytinio saviraiškos.

73% apklaustųjų nedalyvauja meninėje veikloje (parodos, konkursai) L. Jovaiša (1985) kalba apie mokinių ir mokytojų tradicijas: „mokinių aktyvumą ir iniciatyvumą slopina režisuotas aktyvumas [...] mokiniai daromi statistais. Savarankiškai kūrybai maža vietos [...] mokinių elgesys pernelyg reglamentuojamas. Jie išspaudžiami į tokius rėmus, kuriuose maža erdvės individualybei pasireikšti. Argi po viso to galima reikalauti aktyvumo ir net iniciatyvos? Juk tokiomis sąlygomis slopinamas igimtas aktyvumas“ (Šiaučiukėnienė L., Stankevičienė N., p. 212). 33% galėtų dailės pamoką pavadinti aktyvaus bendradarbiavimo pamoka. 66% apklaustųjų teigia, jog jie mieliau dirbtų pamokoje, jei patys galėtų rinktis, ką veikti pamokos metu. Mokymosi motyvacijos sutrikimus sąlygoja įvairūs veiksniai, šių sutrikimų priežastys dažnai yra pedagoginės, todėl panaudojus adekvačius pedagoginius būdus, galima sudaryti sąlygas šiai motyvacijai keistis. Dailės mokymo problema tampa ir mokinio pažinimas. Mokymo turinys, mokymo proceso organizavimo formos ir metodai gali slopinti mokinių pažintinius interesus, aktyvumą, stropumą, teigiamas emocijas (Gumuliauskienė A., 1991, p. 27). 92,2% apklaustųjų mokinių teigia, jog nėra vaidinę dailės pamokos metu, 69% mokinių nėra piešę grojant muzikai (žr. 2 lentelės 2 teiginį).

*Mokytoja Renata* pasakoja: „Įsivaizduoju, galima būtų vaidinti dailės pamokoje. Vaikai nusipieštų ar nusilipdytų Užgavėnių kaukes, vėliau galima būtų žaisti Užgavėnių žaidimą būtų įdomu bet taip nedariau, nežinau kodėl.“

Mokiniai mėgsta piešti grojant muzikai, jų nuomone, tuomet kyla daug minčių, galima nusiraminti, įdomu piešinyje vaizduoti garsus. „Tada jaučiu meną, tai įkvepia“, – rašo penktos klasės mokiniai.

Septintokė pasakoja: „Man taip gera, kaip ateinu į dailės pamoką ir pamatau kažką nauja. Mano mokytoja labai išradinga, todėl ir laukiu penktadienio, kada bus dailės pamoka.“

Pateikite daug paprastų, lengvai atliekamų užduočių ir būtinai reikalaukite jas atlikti iki galo. Naudokite vaizdines priemones, sudarykite sąlygas piešti, pritaikyti muziką, dainuoti, spręsti kryžiažodžius, mįsles, galvosūkius, pritaikyti kūno judesius ir įvairias kitas raiškos

priemonės. Pasitikėjimą savimi ugdo sudaromos darbo sąlygos (Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A., 1996, p. 101)

Daugelis novatoriškų mokytojų skiria per sunkias užduotis tuomet susiduriame su kūrybiškumo slopinimu (Petty G., 2006, p. 62). Visi trys komponentai – motyvacija, gabumai ir galimybės – yra svarbūs. Jei vienas iš jų yra per silpnas, rezultatas nepasiekiamas“ (Felser G., 2006, p. 96).

R. Minkutės (1997) tyrime motyvacija akcentuojama kaip procesas, tai nėra vienkartinis aktas; motyvacija didaktiniame procese yra labili, reaguojant į didaktinius pokyčius (p. 23). Metodų paieška, tai subjektyvus procesas, kuris leidžia atsiskleisti asmenybei ir skatina jų saviraišką (Šiaučiukėnienė L., Stankevičienė N., 2002, p. 95). 47% apklaustųjų teigia, jog jie kartais kūrybiški, jų kūrybiškumas dažniausia priklauso nuo pamokos temos, bei mokytojo suorganizuotos pamokos, daugelis mokinių mano, kad jie kūrybiški, nes tai yra kitų ir mokytojos nuomonė. Manantys, jog dailės pamokoje nekūrybiški mokiniai pagrindžia savo nuomonę, jog jiems trūksta idėjų.

*3 lentelė*

#### **Aktyviųjų mokymo metodų apibūdinimas**

| Teiginys                                                                                                                                                                               | Sutrumpinimas ir apibendrinimas                                | 1 subtema                   | 2 subtema                              | Tema                  |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------|-----------------------------|----------------------------------------|-----------------------|
| „...Dirbdami grupėje vaikai turi tartis, kaip atliks užduotį... tai yra „užkrečiama“....ne tik mokytojo nuomonės reikia išklausti vaikui...kitas vaikas irgi labai geras patarėjas...“ | Išsakyti mokiniui savo nuomonę svarbu ir mokiniui ir mokytojui | Savo nuomonės išsakymas     | Pamokantis bendravimas dailės pamokoje | Bendravimo skatinimas |
| „...Mokiniai dirbdami kartu skatinami mąstyti... kiekvienam mokiniui svarbu leisti atsiskleisti...parodyti savo darbą prieš visus ir apie jį kalbėti...“                               | Mąstymas ir savo kūrybos pristatymas                           | Drąsa išsakant savo nuomonę | Atsiskleidimas                         | Saviraiška            |

| Teiginys                                                                                                                                                                                   | Sutrumpinimas<br>ir<br>apibendrinimas          | 1 subtema                       | 2 subtema             | Tema                            |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------|---------------------------------|-----------------------|---------------------------------|
| „...Vaikai susidomi nematyta medžiaga... skiriu skirtingas užduotis... „                                                                                                                   | Nauja medžiaga sudomina mokinius               | Mokiniai susidomi pamokos tema  | Susidomėjimas         | Mokymosi motyvacijos skatinimas |
| „...Mokytojas betarpiškai turi bendrauti su mokiniu, nors klasės didelės stengiuosi matyti visus.... visuomet turi būti šalia... mokiniui duoti laiko išsakyti savo nuomonę, suprasti jį.“ | Mokytojo ir mokinio bendravimo ypatumai        | Mokytojas–patarėjas             | Mokantis mokytojas    | Bendradarbiavimas               |
| „...Geriau grupėmis darbas būtų trumpalaikis. Mokiniam patinka kas nauja, bet trumpai...grupės darbas reikalingas tam, kad nekuriantis pradėtų kurti...“                                   | Trumpalaikis grupinis darbas aktyvina mokinius | Produktyviai išnaudotas laikas  | Aktyvumas/aktyvinimas | Aktyvumo skatinimas             |
| „...Mokiniai išklausę informaciją, turi patys ją perpasakoti....tada suprantu, kad jie suprato...“                                                                                         | Informacijos įsisavinimas – pasakojimas        | Greitas informacijos supratimas | Mąstymas              | Suvokimas                       |
| „...Kai nėra laiko mąstyti – tada gimsta geriausios idėjos...“                                                                                                                             | Aktyvus mąstymo procesas                       | Idėjos                          | Kūryba                | Kūrybiškumas                    |

**Bendravimo skatinimas.** Darbas grupėse ir mokinių pašnekesiai – darbas grupėse gerina mokinių tarpusavio ryšius, jis mokiniams sukuria pasitikėjimo ir paramos atmosferą. [...] dirbant grupėje vertinamos ir priimamos mokinių nuomonės [...] (Petty G., 2006, p. 265). Ž. Jonynienė (1997) mano, kad mokytojai, patys išaugę nelygiateisio bendravimo

atmosferoje, vargu, ar gali pereiti prie lygiateisių santykių su mokiniais. Tačiau į lygiateisiškumą ir besimokančiojo poreikius orientuotas humanistinis ugdymas neatsiejamas nuo mokymosi bendradarbiaujant. Tai akcentuoja ir G. Butkienė (1996) pabrėžia, kad bendradarbiavimo gebėjimų reikia mokytis. Mokytis bendradarbiauti galima nedidelėse grupėse – nuo dviejų iki 12–16 moksleivių. Vaikai mokydami tiek bendradarbiaujat – nuoširdžiai dalijasi savo patirtimi ir išmintimi, nesivaržo ir nerungtyniauja, tiek siekia gerai įsisąmoninto individualaus ir visiems bendro tikslo. Mokydami tokioje grupėje, vaikai stebi įvairiausių minčių ir spalvų spektrą, jo fone plečia ir vertina savo patyrimą. Pagrindinė mokymosi bendradarbiaujant taisyklė – būti visiškai atviram savo ir kitų grupės narių patyrimui (prieiga per internetą:

<[http://www.vadovelis.lt/darbai/lt/sociologija/visi\\_tipai/darbas10099/Mokymasis\\_bendradarbiaujant](http://www.vadovelis.lt/darbai/lt/sociologija/visi_tipai/darbas10099/Mokymasis_bendradarbiaujant)>, žiūrėta 2010–05–02).

*Mokytojas Kęstutis* teigia: „dirbdami grupėje vaikai turi tartis, kaip atliks užduotį. Nedalyvavęs grupės darbe mokins įvertinamas dvejetu, todėl visada mokiniai dirba ir pristatinėja savo darbus kartu. Nors daugelis mokinių būna nepatinkinti, kad jie papuolė į grupę ne su savo draugu, bet vis tiek dirba.“

Šiuo metu įvairiose šalyse mokymasis bendradarbiaujant gana plačiai paplitęs. [...] pastebėta, kad žmonės, kurie mokosi bendradarbiaudami mėgsta vienas kitą ir rodo savo palankumą (Slavin R. E., 1990). Tai svarbu kuriant ne tik psichologinį klasės ar grupės klimatą, bet ir numatant kaip bendraus moksleiviams. [...] jei kalbėtume apie vaikų psichologinę savijautą mokykloje, D. Gailienės, L. Bulotaitės ir N. Sturlienės (1996) žodžiais, jeigu mokymasis paremtas rungtyniavimu, kada nustatomi laimėjusieji ir nugalėtieji, moksleiviams kyla nerimas, sumažėja mokymosi produktyvumas, menkesnių gabumų mokiniams gali dingti bet koks nors mokytis. Mokymasis bendradarbiaujant yra svarbus moksleivio tarpusavio pozityviai sąveikai, gebėjimui kritiškai mąstyti, rezultatų mokymuisi [...] (Gedvilienė G., 2000, p. 66).

*Mokytoja Renata* nepritaria grupiniam darbui: „Nes ne visi tokį patį indėlį įneša į tą darbą“ – mokytoja pabrėžia: „vertinu individualų darbą. Matau, kada vaikui reikia padėti, ką patarti. Man svarbus bendravimas su vaiku individualiai.“

Mokymasis bendradarbiaujant – vienas iš sėkmingiausių mokymosi veiksmų. [...] pagrindinė mokymosi taisyklė – būti visiškai atviram savam ir kitų grupės narių patyrimui, nuoširdžiai siekti bendro ir dalinių tikslų. [...] svarbu mokytis bendradarbiauti nuo pat pirmų klasių (Šiaučiukėnienės L., Stankevičienės N., 2002, p. 114; 118). *Mokytojas Kęstutis* teigia, jog labai svarbus mokinio ir mokytojo bendradarbiavimas. Taip ir mokins gali mokytis kitą mokinį. Jei mokins tikrai geriau suvokia užduotį, jis gali padėti mokiniui, kuris nesupranta

kažko, tai gal net mokiniui bus suprantą labiau negu aiškintų mokytojas, – neabejodamas kalba Kęstutis.

*Mokytoja Kristina:* „Dailės pamokoje, ypač dailės, bendradarbiavimas svarbus tarp mokinio ir mokytojo, taip pat tarp mokinio ir mokinio. Mokinys grupinio darbo metu gali pamokyti kitą mokinį. Šis bendradarbiavimas yra „užkrečiamas.“

Kaip parodė VDU magistrantės G. Gedvilienės (2000) dvejų metų longitudinalinis tyrimas, tiriant pradinės mokyklos moksleivius, bendradarbiavimu sudaromos kuo palankesnės sąlygos mokinių asmenybės raidai; sparčiai gerėja žinių įsisaminimas, skaitymo įgūdžiai, tobulėja mokinių bendradarbiavimo įgūdžiai, klasėje nebelieka izoliuotų [...] gerina klasės psichologinį klimatą, mažėja tarpusavio konkurencija, mokiniai mokosi įsiklausyti ne tik į mokytojo, bet ir į draugo žodžius (p. 218, 219).

**Saviraiška.** *Mokytoja Kristina:* „Mokiniai dirbdami kartu arba diskutuodami skatinami mąstyti. Stengiuosi nepadėti, tai jų darbas atsakyti ar kurti.“ N. Bižys, G. Linkaitytė, A. Valiuškevičiūtė teigia (1996) mokytojas su mokiniais turi peržiūrėti piešinius ir kitus darbus, atliktus klasėje ar laisvalaikio, bei juos aptarti. Skatinkite mokinius kalbėti apie savo kūrinius, juos aiškinti. Padėkite vaikams formuoti klausimus, bei pateikti savo kūrinių interpretacijas.

*Mokytoja Ligija* mano, jog kiekvienam mokiniui svarbu leisti atsiskleisti. Ar atpasakojant tekstą ar pamokos pabaigoje atpasakoti, ką sužinojau šios pamokos metu. Tai gal ir yra aktyvinimas, – susimąsto mokytoja.

Šiuolaikinėmis sąlygomis ypatingai svarbu ugdyti savarankišką, kūrybiškai mąstančią ir veikiančią asmenybę, gebančią savarankiškai plėsti žinias. Tai reiškia, jog būtina išmokyti ir įpratinti mokinius suvokti savo galimybes. Reikia padėti jiems pažinti save, įgyti bendravimo įgūdžių, plėtoti savo kūrybiškumą. Tam pasiekti reikia sudaryti kuo geresnes sąlygas mokiniui ištraukti į mokymąsi, mokymo procese kuo aktyviau veikti. (prieiga per internetą: < <http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/9680.html>>, žiūrėta 2010–05–02).

*Mokytojos Rimos* požiūriu, daugeliui mokinių, bent šeštoje ar septintoje klasėje reikia paskatinimo kurti dailės pamokoje, sugalvoju įvairių žaidimų, kiekvienas turi atlikti po skirtingą užduotį (užduotis pasirodo namuose), tuomet mokiniai turi atlikti tą užduotį, vėliau aprašyti ją, pristatyti. Kadangi mokiniai turi mažai laiko, nesiblaško, susikaupia. Savarankiškai mąstyti – tai greitai ir nevisai apmąstytai atlikti užduotį, – nesustodama pasakoja mokytoja.

*Mokytoja Eglė* mano, jog 5 klasių mokiniai nėra savarankiški, todėl juos labai svarbu aktyvinti, skatinti jų savarankiškumą, nes vėliau t.y. šeštoje klasėje ir vyresnėse bus paprasčiau su tokiais mokiniais dirbti.

Pasak A. Šventicko (1995) mokiniams reikalinga artima perspektyva [...] organizuojant mokymo procesą, reikia nuolatos galvoti, kaip numatyti mokiniams artimą ir suprantamą mokymosi tikslą (p. 31).

*Mokytoja Ina:* „Kai vaikai ateina iš pradinių klasių tokie išsigandę ir nežinantys kas toliau bus, mano noras būna tik juos skatinti veikti, kurti ir domėtis. Panaudoju visus žinomus metodus ir prisigalvoju jų pati. Po kelių mėnesių pastebiu, kad mokiniai patys gali pasiūlyti temas, sprendimo būdus“. E. Torranceas (1975) išskiria šiuos mokytojo veiklos ir asmenybės savybių prioretus: mokinio noro dirbti savarankiškai gerbimas; gebėjimas susilaikyti nuo kišimosi į kūrybinio darbo procesą; leidimas mokiniui pačiam pasirinkti būdus ir metodus tikslui pasiekti; skatinimas dirbti pagal pačių mokinių pasiūlytas temas; sudarymas sąlygų, kad mokiniai jaustųsi saugiai, justų pasitikėjimą ir palaikymą; teigiamas atsiliepimas apie mokinio darbo rezultatus, kokioje nors srityje, turint tikslą sužadinti norą išbandyti save kitose veiklos srityse (Kaluinaitė K., 2002., p. 21).

**Mokymosi motyvacijos skatinimas.** Tik su mokytojo pagalba mokiniai, jų tėvai gali suprasti, kad į dailės pamokas ateinama ne pramogauti, o kaip ir į visas kitas – mokyti ir kurti (Blankaitė K., 1995, p. 5). Deja, dažnai mokytojams sunku nuraminti mokinius dailės pamokoje, tuomet jie pasitelkia į pagalbą aktyvius mokymo metodus.

*Mokytoja Renata:* „Kurti mokiniui trukdo kiti mokiniai, kadangi mokiniams patinka naujovės, vaikai susidomi, nematyta medžiaga. Jie nusiramina.“

*Mokytojas Kęstutis:* „Penktoje klasėje mokiniai atsipalaiduoja, piešia, kuria, šeštoje klasėje mokiniai pasikeičia, pradeda tingėti, nebepasiruošia pamokai, tuomet mokinius padalinu į grupes, skiriu skirtingas užduotis. Visi pradeda galvoti kaip atlikti savo užduotis. Klasėse būna tylu.“

*Mokytoja Rasa:* „Man labai sunku suvaldyti jaunesnius paauglius, jie labai triukšmingi...tuomet aš labiausiai neramius mokinius pasikviečiu prie savęs ir parodau kažkokį paveiksluką, tai gali būt egiptiečiai, romėnai. Tie berniukai turi atsisėsti ar atsistoti būtent kaip to laikotarpio piešinyje ar skulptūroje. Jie turi įsivaizduoti, kad jie to laikotarpio žmonės. Kiti mokiniai stengiasi jiems padėti, atrodyti taip, užmeta kokį šaliką per petį – juokiasi mokytoja, – va tada ir neklaužados būna įtraukiami į klasės darbą.“

Mokymo sėkmingumą lemia darnūs mokytojo ir ugdytinių santykiai, grindžiami tarpusavio geranoriškumu, principingumu ir atsakingumo principais. Abu mokymo dalyviai turėtų prisitaikyti vienas prie kito. Mokinys prisitaiko nesąmoningai, o mokytojas tai turi daryti sąmoningai. Mokytojų gebėjimas konstruktyviai bendrauti lemia bendros veiklos rezultatus, bendravimo galimybes, leidžia operatyviau spręsti iškilusias problemas, sudaro pedagoginiam vyksmui palankų socialinį klimatą (Kaluinaitė K., 2002, pagal Dumčienę,

2001, p. 26). K. Blankaitė straipsnyje „Dailės mokytojo uždaviniai formuojant pozityvų visuomenės požiūrį į dailinį ugdymą“ pamini jog „mokytojas privalo išmokti atskirti tas mokinio būsenas, kuomet tikrai nesiseka ir kuomet paprasčiausiai tingima dirbti, mokytis. Tik su mokytojo pagalba mokiniai, jų tėvai gali suprasti, kad į dailės pamokas ateinama ne pramogauti, o kaip ir į visas kitas – mokytis ir kurti [...] (1995, p. 5). Vaikų mokymosi motyvacija yra daugiausia išorinė: mokomasi dėl pažymių, dėl mokytojo pagyrimo ar papeikimo, dėl tėvų spaudimo (Beresnevičienė D., 1995, p. 25). B. Krikščiūnas (2000) teigia, jog motyvavimu didaktikoje laikomas, bet kuris noras, siekimas, interesas, poreikis, nukreiptas į tam tikrą objektą ir skatinantis veiklą arba veiksmus. Motyvuoti veiksmai visada susiję su mokinio ypatingu požiūriu į jį dominantį objektą. Mokytojui labai svarbu parinkti atitinkamo sudėtingumo užduotis, derinti individualius ir grupinius, kolektyvinius paauglių darbo metodus, akcentuoti asmenybinius paauglio ryšius su atliekama užduotimi bei pratinę darbo naudą, skatinant kuo geresnę mokymosi motyvaciją (Grigaliūnaitė G., 2004., p. 100).

Mokiniams reikalinga artima perspektyva, t.y. teigiamos jų emocijos. Mokinys kaip ir kiekvienas žmogus, nori būti pagirtas. Todėl organizuojant mokymo procesą, reikia nuolatos galvoti, kaip numatyti mokiniams artimą ir suprantamą mokymosi tikslą. (Šventickas A., 1995, p. 31).

**Bendradarbiavimas.** Bendravimas yra tarpusavio sąveika, kurios negalima sugriauti. Taigi suvokti mintį galima tik suprantant jos dvejetainę funkciją, t.y. to, kas sužino, ir to, kas perteikia. Bendrauti reiškia keistis informacija apie reikšmingą su subjektu susijusį turinį. Bendraujant pasyvių Subjektų nėra. Subjektai, demonstruojantys ketinimą būti kartu su mąstymo objektais, susisiečia, perduodami jo turinį vieni kitiems. Bendravimui būdingas bruožas ir esti dialogas.[...] Kas yra bendradarbiavimas? Tai visų mūsų pastangos bendram tikslui pasiekti. Bendradarbiaudami galime greičiau ir lengviau atlikti darbą negu kiekvienas atskirai. Bendrai dirbdami patiriame buvimo kartu džiaugsmą. Geriausių rezultatų mes pasiekiame bendromis pastangomis. Tam reikia bendram darbui sujungti įvairias asmenybes, jų sugebėjimus ir žinias.

Žmonės turi bendrauti, nes tik taip išmokstame eiti į kompromisą (Schiler, Bryant: 2004, 18), (prieiga per internetą: < <http://www.mokslai.lt/referatai/interpretacija/mokytoju-ir-mokiniubendravimoitakaugdymo-procesui-puslapis8.html>>, žiūrėta 2010–02–02).

*Mokytojas Kęstutis:* „Mokytojas visada turi patarti, jei mokiniui nesiseka. Mokytojas visuomet turi būti šalia.“

*Mokytoja Eglė* pritaria Kęstučio nuomonei: „Mokytojas betarpiškai turi bendrauti su mokiniu, nors klasės didelės stengiuosi matyti visus. [...] Aš manau, jog mano mokiniai

jaučia, kad aš esu su jais, todėl mes galime daug ką nuveikti drauge”, – neabejodama kalba mokytoja.

Išmokyti naujų mokymosi veiklos būdų, neleisti užgesti – svarbi mokytojo užduotis, juk neretai pasitaiko, jog paauglys praranda susidomėjimą, mokykla nustoja būti jo dvasinio gyvenimo centru ir priežastimi gali būti mokinio mokymosi veikloje neįgyvendinti pažintiniai siekiai, kuri neleidžia patenkinti aktualaus amžiaus poreikio – savęs įtvirtinimo (Vismantienė R., 2003, p. 45)

Paauglių mąstymo savarankiškumas, aktyvumas, kritiškumas daro įtaką kūrybiškumui. Mokytojo pareiga dailės pagalba padėti tiesos ir doros pamatus, išlaisvinti vidines asmens galias. Paauglys yra kupinas emocinės energijos, vykusiai jam vadovaujant, ja galima paversti veržliu kūrybingu srautu, kai asmuo, išmokęs abstrakčiai mąstyti, suvokia visuomenės reikalus ir ryžtasi pasaulį padaryti geresnį (Vismantienė R., pagal Matlašaitienę R., 1994, p. 53).

*Mokytoja Ina:* „Mokytojas turi jausti mokinį, o mokinys pasitikėti mokytoju. Tai bendradarbiavimas... Pastebėjau toki dalyką, jeigu man pačiai įdomu tai ir vaikams visada būna įdomu, mes galime ramiai kalbėti įdomia tema, pasidalinti mintimis, labai svarbu, kad mokinys nejaustų įtampos.“

*Mokytoja Ligija:* „Jei nori išmokyti mokinį – geriau netapk jo draugu.“ Priešingai mano mokytoja Renata: „Jei neturėsi ryšio su mokiniu – jis gali tave atstumti. Diskutuojant, mokantis naujų dalykų reikia mokiniui duoti laiko išsakyti savo nuomonę, suprasti jį. Tuomet suprasi, ko jam reikia, kokių žinių jam trūksta. Tu tampi jo bendraminčiu, draugu...“

Mokytojų diskusijas apie bendradarbiavimą tarp mokytojo ir mokinio apibūdina B. Krikščiūnas (2000): vaiko noras mokytis stiprėja, kai: mokykloje jauku ir malonu; jis nepavargsta ir visada darbingas; per pamokas patiria sėkmės ir bendradarbiavimo džiaugsmą; vis nauja mokymosi medžiaga ir patraukli mokymosi forma patenkina jo smalsumą. Taip stiprėja ir bręsta ir mokinių mokymosi motyvacija“ (p. 16). Taigi kūrybai ir mokymuisi reikalingos sąlygos.

**Aktyvumo skatinimas.** Darbas grupėse ir mokinių pašnekesiai – gerina mokinių tarpusavio ryšius (Petty G., p. 265).

Penktos klasės mokinė drąsiai pasakoja: „Man patinka darbas grupėse, aš galiu pasidalinti mintimis, jaučiuosi jaukiai, jaučiuosi taip, kad galim žymiai daugiau kartu, negu po vieną.“ Grupinio darbo metodas naudingas tuo, kad sudaro galimybę nuo komandinio administravimo pereiti prie humanitarinių mokymo ugdymo metodų. Mokiniai teigiamai vertina toki mokymo būdą, kuris yra stimuliuojantis, padedantis greičiau įsitraukti į darbą ir geriau jį atlikti. Tai padeda ugdyti vaikų bendravimo įgūdžius, pratina planuoti darbą, vengti

konfliktų, atlikti tam tikras funkcijas, objektyviai vertinti darbo rezultatus. Moksleivis yra pilnavertis mokymo proceso veikėjas, o ne tik ramus stebėtojas. Mokytojas gali pastebėti kiekvieną mokinį ir individualiai jam padėti. Grupės nariai vienas kitą padrašina, padeda, stimuliuoja. Darbas grupėse veikia dvasine mokinio asmenybės raidą (prieiga per internetą: <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–04).

Mokiniui reikia sąlygų būti aktyviam. Aktyvumas – natūralus jo siekimas. Aktyvumu jis išskleidžia save, parodo savo jėgas ir charakterį [...] (Jovaiša L., 2001, p. 211). *Mokytoja Ina pasakoja*: „Mano mokiniai dažniausiai aktyvūs yra tie, kuriems sekasi darbas, kurie žino atsakymus. Čia turbūt natūralu. Diskusijų metu jie būna draugiški, bet sunku jiems susitaikyti su mintimi, kad kiekvienas žmogus gali turėti savo nuomonę tam tikrais klausimais.“

Pagrindinis dalykas – sudaryti mokiniams sąlygas per pamokas atrasti ką nors reikšminga sau, suvokti, išmąstyti dar nežinoma, nepatirta, apie ką dar nemąstyta. Įvairūs nauji metodai šiose pamokose galėtų būti tarsi ledlaužiai, pralaužiantys vaikų pasyvumą, abejingumą, žadinantys smalsumą ir norą pažinti (prieiga per internetą: <[http://www.gimtasizodis.lt/zulum\\_03\\_3.htm](http://www.gimtasizodis.lt/zulum_03_3.htm)>, žiūrėta 2010–05–10). Mokinys priverčiamas pamąstyti apie savo gebėjimų ypatumus. Užsidariusiems, vengiantiems būti tarp kitų atsiranda poreikis bendrauti. Tokiu būdu skatinamas pilnavertiškumo pojūtis, kuriama pasitikėjimo atmosfera (Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A., 1996, p. 127).

**Suvokimas.** *Mokytoja Ligija*: „Daug metų dirbu mokykloje, pastebėjau, jog mokiniai sunkiai įsisavina dailės teorijos žinias...kodėl? nežinau, dailės pamoka, daugeliui pramoga. Aš pati esu ramesnio būdo, daug iš mokinių nereikalauju, todėl mano mokiniai nėra labai aktyvūs mano pamokoje“. Pasak V. Matonio (2000) mokymo ir mokymosi procesas nenutrūksta, pradedant aiškinimu, susipažinimu bei mokymu suvokti [...].

Tarp mokymosi motyvaciją sąlygojančių poreikių, interesų, polinkių, siekių svarbią vietą užima mokytojas. Nuo jo gebėjimo suprasti moksleivį, atskleisti sėkmingo ar nesėkmingo mokymosi priežastis žymiai priklauso moksleivio veikla. Jeigu jis mano, jog vaiko sėkmingo mokymosi priežastis – gabumai, sudaro dar palankesnes sąlygas šių gabumų vystymuisi; mokytojas kuriam atrodo, jog moksleivis blogai mokosi, nes yra negabus, gana dažnai sudaro neigiamą santykių klimatą, paskatina šių moksleivių bejėgiškumą, nerimą, o tai sąlygoja pastarojo motyvacijos deficitą. Deficitas reiškia, kad nuslopinamas aktyvus mokymasis, vaikas nenori aktyviai dalyvauti pamokoje, intensyviai dirbti, nenori siekti geresnio išmokimo (Rupšienė L., 1996, p. 54).

*Mokytojos Rimos* patyrimas: „Aš stengiuosi tiesiogiai neklausti mokinio ar jis atsimena tą ar kitą dalyką iš praeitos pamokos, „prieinu netiesiogiai“ po kelių pamokų, tada žinau ką reikia pakartoti. Kaip aš prieinu? Testų ir praktinių darbų pagalba.“

*Mokytoja Eglė*: „Ar pavyko praeita pamoka, suprantu iš sekančios pamokos...jei tik keli mokiniai gali atsakyti į klausimus, suprantu, kad tie, kurie, buvo klasėje kažką praleido arba ne apie tai galvojo, – susimąsto mokytoja.“

Septintos klasės mokinė pasakoja: „Man labai sunku įsiminti ką dailės pamokoje pasakoja mokytoja, kai ateinu iš kitų pamokų, noriu pailsėti, papiešti, bet mokytoja pradeda skaityti, pasakoti, tada galvoju: „Ir vėl...“. Nors kartais būna ir įdomių užduočių...man įdomios užduotys yra tokios, kada neskaitome vadovėlio.“

*Mokytoja Ina* teigia: „Tam ir reikalingi aktyvieji mokymo metodai, kad mokiniai mąstytų, suprastų ir tuo pasinaudotų ateityje.“

J. Nuttin tyrimai parodė, kad išmokimo momentas prasideda nuo besimokančiojo poreikio įsisavinti naują veiksmo būdą ar įsigyti pvz., naujų žinių. Atsiradęs poreikis sukelia vidinę psichinių jėgų įtampą. [...] Išmokimas įvyksta tuomet, kai į nusistovėjusią poreikių struktūrą įjungiami nauji organizmo ir aplinkos santykiai ir įsitvirtina naujos kognityvinės bei reaktyvinės sintezės [...] būtiniausia vidinė išmokimo sąlyga yra motyvacija. Svarbus besimokančiojo poreikis pasirodyti ir naudoti tai, ką išmoko. Tai lyg ir užbaigia išmokimą. Taigi nebūtina klausti vaiko, ar jis jau išmoko, galima tai pamatyti. Vidinis vaiko nusiteikimas pasidžiaugti išmokimu, pasirodyti ir naudotis jo rezultatais padeda jam įtvirtinti ir įprasminti savo išmokimą (Butkienė G., 1996, p. 15,16).

**Kūrybiškumas.** Kūrybiškumo sąvoka apibrėžiama įvairiai, tačiau daugelis autorių sutinka, kad tai asmens sugebėjimas atrasti nauja. Problemų sprendimo efektyvumas priklauso ne tik nuo žinių ar įgūdžių, kiek nuo ypatingo sugebėjimo užduotyse esančią informaciją panaudoti greitai ir įvairiais būdais. Ši savybė vadinama kūrybiškumu (Grakauskaitė – Karkockienė D., 2003, p. 7).

*Mokytoja Ramunė* pasakoja: „Kūrybiški vaikai yra kitokie, su jais lengva dirbti, jie labai greitai įsisavina naują medžiagą, greit supranta pamokos temą ar užduotį. Kūrybiškas vaikas yra gabus vaikas. Jie kažkaip sugeba iš labai mažo padaryti labai daug. Jiems reikia tik pieštuko ir jie sukurs tokį kūrinį! Aš džiaugiuosi, kad pas mane yra tokių vaikų.“

A. Petrulytė (1995) išskiria kūrybiškumo komponentus: intuiciją, fantaziją, originalumą, siekimą naujų įgūdžių, lankstumą, kritiškumą, vaikiškumą, prieštaringumą, divergentinį mąstymą, kūrybos poreikį ir pozityvų savęs vertinimą (p. 4).

*Mokytoja Ramunė:* „Mano mokiniai, kūrybiški mokiniai, drįstu tai juos vadinti ir išskirti, yra tikrai ne patys drąsiausi, dažniausiai jie atsisėda ne pačioje matomiausioje vietoje, jie ir nėra patys pirmieji, kurie atsisos ir pasakys ką nors.“

*Mokytoja Ina:* „Kūryba yra labai asmeniškąs ir trapus dalykas. Kūrybiškai asmenybei reikia padėti skleistis. Kaip aš padedu? Leidžiu savarankiškai kurti, nes tai ugdo juos kaip asmenybę, skatinu juos padėti kitiems, nes tada atsiranda ryšys, stengiuosi mažiau padėti, kad pamatyčiau, ką kokios yra jų galimybės“ L. Šiaučiukėnienė, N. Stankevičienė (2002) teigia jog aukščiausia žmogaus savarankiškumo apraiška – kūryba [...] bendra pedagogo ir ugdytinio veikla būtų orientuota į individualybę, siekiant kiekvieno ugdytinio saviraiškos. Tai reiškia, kad joku būdu nereikia taikytis prie mokinių psichinių funkcijų lygio, o siekti jų plėtoties, atsižvelgiant į mokinių poreikius, sugebėjimus, ateities viziją. Vertinant mokinių veiklą, svarbu jų žinių, veiklos pokyčiai, o ne galutinis, dažnai formalus rezultatas. Metodų paieška, tai subjektyvus procesas, kuris leidžia atsiskleisti asmenybei ir skatina jų saviraišką (p. 95).

E. Satkevičius (1975) pažiūriu psichikos ypatumai, stabdantys kūrybą:

- 1) Nesugebėjimas išvelgti problemų;
- 2) nemokėjimas formuluoti problemos;
- 3) informacijos trūkumo ar pertekliaus tam tikra kryptimi bijojimas (naujokas tam tikroje kryptyje dažnai gali dirbti vaisingiau);
- 4) nesugebėjimas įsigilinti į problemą;
- 5) nepakankama vidinė pusiausvyrą, nepilnavertiškumo pojūtis ir neteisingas savo vietos gyvenime įsivaizdavimas;
- 6) baimė kliudyti kitus ar gauti iš jų atkirtį;
- 7) savo svarbos pervertinimas;
- 8) per didelis fantazavimas, kuris gali pakeisti aktyvius veiksmus, užuot ėjus aktyvių veiksmų priekyje.

Mokiniui svarbu jausti nuolatinę mokytojo domėjimąsi jo kūryba, girdėti paskatinamą žodį, taiklų patarimą ar kritinę pastabą. Tiesiog jausti žmogišką palankumą. Taigi esminė mokinio kūrybingumo atsivėrimo sąlyga – gražūs, pagarbūs abipusiai santykiai (Galinauskienė J., 2007, p. 175).

*Mokytojas Kęstutis:* „Mano darbą šiek tiek apsunkina gabūs mokiniai, dažnai jie atlieka darbus pirmieji, tada aš jiems turiu sakyt naujas užduotis, būna taip, kad kai kiti dar mąsto, kaip padaryti, vieni šaukia ką daryt. Sunku ir vertint...“

*Apibendrinant galime teigti, kad aktyviųjų mokymo metodų įtaka mokiniui priklauso nuo mokytojo veiklos. Mokytojas skatindamas mokinį veikti gali pasiekti gerų rezultatų –*

*mokinio susidomėjimo, suvokimo ir supratimo. Mokytojo ir mokinio bendradarbiavimas skatina mokinius atsiskleisti kūrybos ir mokymo procese. Mokantis ir interpretuojantis mokytojas sudomina mokinius, bei skatina mokinių motyvaciją mokytis. Mokinių bendradarbiavimas padeda suvokti naujų medžiagą, bei pažinti klasės draugus*

4 lentelė

#### Neigiami aktyviųjų mokymo metodų bruožai

| Teiginys                                                                                                                                                               | Sutrumpinimas<br>ir<br>apibendrinimas                        | 1 subtema                                                                         | 2 subtema                | Tema                                                               |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------|--------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| „...Aktyvesni mokiniai visada būna aktyvūs, pasirinkus, bet kokį metodą, pasyvesni mokiniai taip ir lieka tokiais... aktyvus mokinys ir lieka aktyvus visus metus...“  | Ilgimas<br>aktyvumas                                         | Mokinys<br>aktyvus –<br>pastovi būseną,<br>pasyvus<br>mokinys –<br>pastovi būseną | Pastovumas               | Mokinių<br>būsenos                                                 |
| „...Šauniai diskusijas praveda 5,6 klasės mokiniai...kiek trunka diskusija priklauso nuo mokinio... ramesnio mokinio diskusijos pravedimas dažnai baigiasi nesėkme...“ | Pavykusios<br>diskusijos –<br>aktyviųjų mokinių<br>nuopelnas | Diskusijos<br>neskatina<br>pasyvesniųjų<br>mokinių veikti                         | Diskusijos<br>–aktyviems | Mokinio<br>individualios<br>savybės<br>lemia<br>diskusijų<br>sėkmę |

Paauglys yra linkęs eksperimentuoti naujomis idėjomis ir siekia pažinti skirtingus gyvenimo aspektus (Žukauskienė R., 2007, p. 311). Dailės užsiėmimai – vienas tinkamiausių būdų tirti, pažinti aplinką, kaupti patirtį bei įprasminti santykius su ja. Tai individuali veikla, todėl ji padeda paaugliui lengviau pereiti prie asmeninės pažiūrų sistemos. Neretai pasitaiko, jog vaikas mechaniškai kartoja ar yra priverstas priimti vyresniųjų kartų pažiūras, vertybes, jam nesiseka sukurti asmeninės idealų sistemos. Tai trukdo gyvenime remtis savo patirtimi, iškreipia realybę, kuria stereotipus, o tai. Ypač meninėje veikloje, yra žalingas dalykas. (Vismantienė R., 2003, p. 44, 45).

*Mokytoja Kristina:* „Aktyvesni mokiniai visada būna aktyvūs, pasirinkus, bet kokį metodą, pasyvesni mokiniai taip ir lieka tokiais [...]. Diskusija grupėmis skatina konkurenciją, darbas grupėmis skatina pasidalinti mintis, bet ne visada buvimas grupės nariu skatina veikti.“

*Mokytoja Rasa:* „Dailės pamoka – ieškojimų, atradimų pamoka, bet ne visi nori ieškoti ir atrasti. Mokinys, kuris nuo pirmų dienų domėjosi dažniausia ir lieka tokiu. Ai, tiesa,

šeštoje klasėje mokiniai pasikeičia, labai, – susimąsto mokytoja, – bet aktyvus mokiny, bent penktoje klasėje ir lieka aktyvus visus metus. Bet kurio tipo pamokoje jis diskutuoja, stengiasi išreikšti savo nuomonę nagrinėjamu klausimu, siūlo savas idėjas.“ Mokytojos nuomonei pritaria ir mokytojas Kęstutis.

*Mokytojas Kęstutis:* „Mano mokiniai pasyvūs dailės pamokoje, ypač septintos klasės mokiniai. Atrodo, kad jiems visiškai nieks neįdomu. Keli mokiniai tik būna pasiruošę pamokai. Penktokai lyg prisibijo suaugusio žmogaus ir labiau susikaupia, stengiasi atsakinėti, aktyviai dalyvauja pamokoje.“

*Mokytoja Renata* pabrėžia: „Pastebėjau, jog aktyvūs mokiniai yra tie, kurie lanko papildomus užsiėmimus pavyzdžiui: muzikos mokyklą, šokių. Aktyvūs mokymo metodai tik dar labiau juos aktyvina. Daug klausiu – daug atsako, kuo daugiau kalbamės – tuo daugiau klausinėja. Tai būdinga penktos klasės mokiniams. Šeštokai jau tampa mažiau besidomintys.“

*Mokytoja Jūratė* teigia: „Jei pamoka prasideda aktyviai tai ir dažniausiai baigiasi aktyviai.“ Tyrime dalyvavusių 116 mokinių tik 33% atsakė, kad dailė – aktyvaus bendradarbiavimo pamoka. Bet aktyvumo skatinimu negali pasigirti visos tyrime dalyvavusios mokytojos.

Vyriausia mokytoja *Ligija* kalbėjo: „Aš nuo pat pirmų dienų mokykloje rami mokytoja, todėl mano mokymo metodai ne aktyvūs, o labiau pasyvūs. Todėl ir mokiniai mažiau ko domisi, neklausinėja daug.“

Galime pastebėti, kad nuo mokytojo aktyvumo ir amžiaus priklauso jų naudojami aktyvieji metodai ir kokia forma jis juos mokiniams parodo. Mokiny perima mokytojo būseną.

**Mokinio individualios savybės lemia diskusijų sėkmę.** „Diskusijos grupėmis dažniausia pasibaigia grupių pykčiais. Netgi išeidami iš klasės mokiniai dar bando įrodinėti savo tiesas, – pasakoja mokytoja, – bet man tai patinka, tegul aiškinasi savo ar ne savo tiesas.“ Diskusijų metodas lavina iškalbą. Diskutuodami mokiniai mokosi aiškiai reikšti savo mintis, taisyklingai tarti žodžius ir logiškai jungti juos į sakinius, gramatiškai ir įdomiai kalbėti. Grupinėje diskusijoje mokiniai gali išbandyti savo iškalbingumą, o klausydamiesi, kaip kalba kiti, gali geriau pajusti, kaip tobulinti savo pačių kalbą. Jei diskusijoje svarstomi klausimai, kuriais visų toje srityje nusimanančių žmonių nuomonės sutampa, tada mokytojo uždavinys – sudaryti sąlygas mokiniams patiems prieiti prie išvadų. Per diskusiją mokiniai savarankiškai randa teisingą sprendimą (prieiga per internetą: <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–04). Tyrimu nustatyta, kad ir 11–12 metų mokiny gali pravesti diskusiją dailės pamokoje, bet jis turi būti aktyvus mokiny.

*Mokytoja Ina* teigia: „Labai daug priklauso nuo mokinio pasiruošimo, netgi nedrąsiausias mokinys gali praveisti diskusiją, jeigu jis yra pasiruošęs.“

Priešingai mano mokytoja Ligija. *Mokytoja Ligija* pasakoja: „Septintos klasės mokiniai nenorom atsistoja prieš klasę, dažniausiai net negali papasakoti apie savo darbus, diskutuoti jie gali greičiausiai su pačiais savim.“ Prof. V. J. Černius (2006) trylikamečius apibūdina kaip savim nepasitikinčius, užsisklendusius, nusigrėžusius nuo viso pasaulio ir šiuo metus autorius vadina sunkiausiais paauglio metais.

*Mokytoja Eglė*: „Aš labai stengiuosi, kad vaikas daug kurtų ir... kurtų dailės pamokoje, ypač penktoje, šeštoje klasėje, naudoju įvairius metodus, kurie skatintų vaizduotę, bet kai pradėdame analizuoti vadovėlio medžiagą ir skatinu diskutuoti, tai vaikai visi elgiasi keistai, šaltai, nes jie nori tapyti, piešti, sunkiai išitraukia į diskusijas, sekančią pamoką net neprisimena apie ką skaitė. Nežinau čia gal aš ką nors blogai darau“, – mąsto mokytoja.

*Mokytoja Rasa*: „Nors penktokai aktyvūs, bet jų aktyvumas labiau pasireiškia kūryboje. Aš jų neskatinu diskutuoti, geriau jiems patarti, kai užaugs insimės rimtesnių temų ir darbų.“

Daugelis mokytojų teigia, kad mokinys aktyviausias pamokos pradžioje, tuo pasinaudoję mokytojai gali mokinių skatinti mąstyti.

Septintos klasės mokinė pasakoja: „Jei įdomi tema, mes galime diskutuoti visą pamoką. Svarbu „įsijausti“ ir tikėti, kad tavo nuomonė svarbi.“

Galime pastebėti, kad ne visi mokiniai nenori diskutuoti, iš tyrime dalyvavusių 116 mokinių 50% teigia, jog jie tik kartais diskutuoja. Mokytojai mažesniems mokiniams daugiau skiria kūrybines užduotis, bet vėliau susiduria su neaktyviu, nediskutuojančiu mokiniu. Bet ar kūrybinės užduotys slopina norą kalbėti, diskutuoti, negalime teigti, jog tai tiesa.

*Pastebėjome, kad mokytojai taikydami aktyviuosius mokymo metodus dažnai neįtraukia visų mokinių į mokymo procesą, mokiniai, kurie yra pasyvesni, taip ir lieka pasyvesni (iš atliktų interviu, pastebėjome, jog mokytojai dažniausia džiaugiasi pavykusia pamoka, neišskiriant mokinių; apklausti mokiniai pasakoja kitaip, mokytojai išskiria mokinius ar tai būtų pasiruošimas artėjančiai parodai ar klasėje organizuojamas žaidimas. Galime teigti, jog dažniausiai klasėje vykusios diskusijos, debatai, žaidimai – aktyvių mokinių nuopelnas. Įtraukti pasyvesnius mokinius į klasėje vykstantį dailės mokymo procesą įmanoma, bet mokytojai dažniausia dėl tokių mokinių negaišta pamokos laiko. Aktyvinti visus klasėje esančius mokinius – mokytojo profesionalumo atspindys (bet tai nepriklauso nuo pedagoginio darbo stažo).*

## IŠVADOS

1. Aktyvusis mokymasis – mokymosi procesas, kurio metu besimokantysis mokymosi turinį įsisavina veikloje, būtina siekti ne tik pačių mokinių aktyvios veiklos, bet ir suformuoti tam tikras žinias, mokėjimus ir įgūdžius. Galime teigti, jog aktyviųjų mokymo metodų gausa ir įvairovė leidžia pedagogams pasirinkti įdomiausius ir tinkamiausius pamokos temai atskleisti.
2. Jaunesniojo paauglio amžiaus tarpsnis yra vienas sudėtingiausias, prieštaravingiausias laikotarpis žmogaus gyvenime. Augantis žmogus patiria įvairiausių emocijų, ieško savęs, stengiasi save išreikšti atvirai, tai ieškojimų metas. Nors vaikai kūrybiški nuo pat pirmųjų savo žingsnių, bet ankstyvojoje paauglystėje vaikai pradeda piešti vienodai, teigiama, jog tai įtakoja juos supanti aplinka, tėvai, mokytojai neskatinantys jų kūrybiškumo. Nors kiekvieno vaiko meniniai gebėjimai neturėtų būti nukreipti link realizmo, tačiau vaikams daug svarbiau tampa piešimo rezultatas, o ne procesas.
3. Tyrimo metu buvo sužinota, kad mokytojai siekdami mokinių bendradarbiavimo dažniausia naudoja grupinio darbo metodą; skatindami mokinius mąstyti naudoja diskusijas, debatus, minčių lietaus metodus. Kad aktyviųjų mokymo metodai būtų veiksmingi labai svarbi mokytojų iniciatyva, bei pedagoginis kūrybiškumas. Aktyvieji mokymo metodai skatina mokinių motyvaciją, veikia mokinių saviraišką, skatina kūrybiškumą, norą bendrauti, bendradarbiauti, bei padeda įsisavinti žinias. Tačiau galime teigti, jog dažniausiai klasėje vykstančios diskusijos, debatai, žaidimai – aktyvių mokinių nuopelnas.

## REKOMANDACIJOS

1. Pedagogams domėtis aktyviaisiais mokymo metodais, nes jų gausa ir įvairovė leidžia pasirinkti tinkamiausius pamokos temai atskleisti.
2. Skatinkite bendrauti bei bendradarbiauti.
3. Mokytojui svarbu sudaryti sąlygas vaikų saviraiškai, skatinkite domėtis, dalyvauti meninėje veikloje, neišskiriant gabiausių ar pasyviausių.
4. Svarbu įtraukti visus į klasėje organizuojamą veiklą.
5. Mokiniui mokytis mokinį yra gera ir veiksminga patirtis.

## LITERATŪRA

1. Aktyvaus mokymosi metodai : mokytojo knyga / [vertė Vitalija Lepeškienė] – Vilnius : Garnelis, 1998. – 148, p. 8, 10, 29, 32, 35, 36, 45, 60, 65, 68, 71, 88, 89, 92, 116, 113, 164.
2. Balčytienė J., Stučienė R. Projektų metodas ugdymo procese. Lietuvos pradinų klasių mokytojų ekspertų ir metodininkų klubas „Saulė“: mokslinės praktinės konferencijos medžiaga 2002 m. gruodžio 13 –14 d. – Šiauliai, 2002. – 199, [1] p. 11.
3. Beresevičienė D. Jauno suaugusiojo psichologija : metodinis leidinys aukštosioms mokykloms. – Vilnius : Presvika, 2003. – 79, [1] p. 35, 36.
4. Beresevičienė D. Nuolatinis mokymasis Lietuvoje: (psichologiniai pagrindai) [monografija]. – Vilnius : Pedagogikos institutas, (Lietuvos Informacijos instituto spaustuvė), 1995. – 279, p. 25.
5. Bitinas B., Rupšienė L., Žydžiūnaitė V., Kokybinių tyrimų metodologija : [vadovėlis vadybos ir administravimo studentams]. – Klaipėda : S. Jokužio leidykla – spaustuvė, 2008. – 15, p. 167.
6. Bižys N., Linkaitytė G., Valiuškevičiūtė A. Pamokos mokytojui. – Vilnius: Margi raštai, 1996. – 180 p. : iliustr., lent., schem. p. 101, 106, 127.
7. Butkienė G. Mokymosi psichologija. – Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1996. – 50, [1] p. 15, 16, 40.
8. Butkienė G., Kepalaitė A. Mokymasis ir asmenybės brendimas: pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. – Vilnius: Margi raštai, 1996. – 298 p. 16, 243, 246, 260.
9. Čepelė J. Vaizduotės įtaka techninei kūrybai. – Kaunas : LŽŪA, 1993. – 43 p.: 4 iliustr. lap., p. 36.
10. Černius V. Žmogaus vystymosi kelias : nuo vaikystės iki brandos. – Kaunas : Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 2006. – 319, [1] p. 144, 185, 200.
11. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 4 leidimas. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000. – 967 p. 21, 114.
12. Dildienė A. Savęs vertinimas ir savikūra. –Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas, 1995. – 7, [3] p. 6.
13. Felser G. Motyvacijos būdai: asmens sėkmę lemiantys faktoriai, praktinis psichologijos panaudojimas/ [iš vokiečių kalbos vertė Lina Žukauskaitė] – Vilnius : Alma littera, 2006. – 148, [2] p. 96

14. Gage N. L. Pedagoginė psichologija / [iš anglų kalbos vertė R. Aleknavičienė ir kt.]. – Vilnius: Alma littera, 1994. – 628 p. 126, 307.
15. Galinauskienė J. Išmokyti mąstyti apie kūrybos prieglobstį // Gabus vaikas ir mokykla: geroji patirtis : tarptautinės konferencijos "Itin gabūs vaikai: iššūkiai ir galimybės", 2007 m. spalio 2-5, Kaunas, pranešėjų bei mokytojų straipsnių rinkinys / [sudarė Bronė Narkevičienė] – Kaunas : Technologija, 2007. – 274, [1] p. 175
16. Gedvilienė G. Mokymasis bendradarbiaujant kaip socialinių ir kognityvinių gebėjimų ugdymo jaunesniame mokykliniame amžiuje veiksnys [Rankraštis]: (daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai, edukologija (07S)/ Vytauto Didžiojo universitetas. – Kaunas : VDU, 2000. – 33, [1] p. : iliustr., p. 66, 218, 219
17. Geoff P. Šiuolaikinis mokymas : praktinis vadovas / [iš anglų kalbos vertė Ieva Simanavičiūtė]. – Vilnius : Tyto alba, 2006. – 667, [2] p.: iliustr., p. 32, 62, 265, 267, 366.
18. Grakauskaitė – Karkockienė D. Kūrybos psichologija / [2-asis patais. ir papild. leid. ]. – Vilnius : UAB "Logotipas", 2003. – 255, p. 7, 16, 35, 48, 49, 113, 160 165, 166.
19. Grakauskaitė – Karkockienė D. Kūrybos psichologijos pagrindai: metodinė priemonė. –Vilnius : Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla, 2006. – 101, [1] p.: iliustr., p. 39, 40.
20. Grendstad N. M. Mokytis – tai atrasti : susiliejančio ugdymo principai ir praktiniai darbo būdai/ [iš norvegų kalbos vertė Vitalija Lepeškienė]. – Vilnius: Margi raštai, 1996. – 166, p. 64, 65.
21. Grendstad N. M. Vaizduotė ir jausmai / [iš norvegų kalbos vertė Vitalija Lepeškienė]. – Vilnius: Margi raštai, 1999. – 94, [2] p. : iliustr., p. 25.
22. Grigaliūnaitė G. Paauglių estetiškos refleksijos ugdymas dizainu [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / Šiaulių universitetas. – Šiauliai, 2004. – 170, [30] lap. : iliustr., lent., schem., p. 94, 95, 100.
23. Gumuliauskienė A. Jaunesniųjų paauglių stropumo motyvacijos ugdymas: disertacijos pedagogikos kandidato moksliniam laipsniui gauti autoreferatas/ Vilniaus universitetas. –Vilnius, 1991. – 31, p. 14, 27, 94.
24. Ivanauskaitė V. Paauglių vertybinių orientacijų raiška šeimoje [Rankraštis]: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, ugdymas (edukologija) 07S / Kauno technologinis universitetas. – Kaunas, 2001, p. 23.
25. Jovaiša L. Ugdymo gairės. – Kaunas: Šviesa, 1985. – 327 p. 212.
26. Jovaiša L. Ugdymo mokslas ir praktika: [analitinių straipsnių monografija]. – Vilnius: Agora; Kaunas , Spindulys, 2001. – 501, [2] p. 211.

27. Kaluinaitė K. V-VII klasių mokinių kūrybingumo raida diferencijuoto dailės mokymo procese [Rankraštis] : daktaro disertacija : socialiniai mokslai, edukologija (07 S) / Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 2002. – 169 lap.: iliustr. p. 21, 26, 37, 38, 42, 62, 63.
28. Krikščiūnas B. Probleminis mokymas. – Kaunas : LŽŪU Leidyb. centras, 2000. – 50, [1] p. 16.
29. Legkauskas V. Psichologijos įvadas: paskaitų medžiaga. – Kaunas: VDU I–kla–sp., 2001. – 200, [1] p. 127.
30. Lepeškienė V., Butkienė O.G., Steevens L. Werkhoven W. Mokykla ant žmogiškumo pamatų. – Vilnius: VPU, V. Kempino įm. "Valgra", 2001. – 121, [1] p. 11, 32, 114, 118.
31. Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos pagrindinio ugdymo bendrosios programos / [programų projektų rengėjų grupės vadovė E. Motiejūnienė]. – Vilnius : Sapnų sala, 2007, p. 7.
32. Lietuvos dailės pedagogų mintys ir patirtis / [medžiaga iš dailės mokytojų konferencijos, įvykusios 1993 m. lapkričio mėn. Šiauliuose, sudarytoja R. Tuinylaitė]. – Vilnius : Lietuvos pedagogų kvalifikacijos institutas, 1995. – 23, [1] p. 5.
33. Lietuvių kalbos žodynas XVII. – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996, p. 976.
34. Maknienė I. Asmenybės raidos psichologija : mokymosi priemonė studentams. – Kaunas : LŽŪU Leidyb. centras, 1999. – 40, [1] p. 26, 37.
35. Malinauskas R. Amžiaus tarpsnių psichologijos praktikos darbai : metodinė priemonė. – Kaunas : LKKA, 2000. – 55, [1] p. 4.
36. Maslow A. Motyvacija ir asmenybė / [vertė Milda Dyke]. – Vilnius : Apostrofa, 2006. – 405, [1] p. 275.
37. Matonis V. Šiuolaikinės meninio ugdymo koncepcijos: meninio ugdymo teorija JAV/ [sudarė Vaidas Matonis] . – Vilnius : Enciklopedija; Kaunas : Spindulys, 2000. – 195, [1] p. 50.
38. Medicinos enciklopedija/ redkol.: V. Grabauskas (pirm.). – Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų I–kla, 1991-1993. – 2 t.: iliustr. p. 474.
39. Minkutė R. Pasiekimo testai ir testavimas kaip asmenybės motyvavimo studijoms veiksnys : daktaro disertacijos santrauka : socialiniai mokslai, edukologija (6A) / Kauno technologijos universitetas. – Kaunas : Technologija, 1997. – 24 p.: iliustr. p. 23.

40. Paauglystės kryžkelės: Programos vadovas: [Lions Quest gyvenimo įgūdžių ugdymo programa "Paauglystės kryžkelės", iš anglų kalbos vertė Areta Norvaišienė; adaptavo Daiva Šukytė]. – Klaipėda: Žemaitijos spauda, 2007. – 73,[1] p. 15
41. Paulionytė J. Vizualinio estetinio ugdymo pradžios veiksniai [Rankraštis]: daktaro disertacija: Socialiniai mokslai, edukologija (07 S)/ Vilniaus pedagoginis universitetas. – Vilnius, 2000. – 128 p. 15, 16.
42. Petty G. Šiuolaikinis mokymas: praktinis vadovas / [iš anglų kalbos vertė Ieva Simanavičiūtė]. – Vilnius: Tyto alba, 2006. – 667, [2] p.: iliustr. p. 6, 32, 62, 238, 254, 265, 267, 366.
43. Petrulytė A. Kūrybiškumo ugdymo aktualijos: metodinė medžiaga. – Vilnius: Leidybos centras, 1995. – 15, [1] p. : iliustr. p. 3, 4, 12.
44. Pikūnas J., Palujanskienė A. Asmenybės vystymasis : kelias į savęs atradimą. – Kaunas : Aušra, 2000. – 246, [2] p. 85, 88.
45. Railienė L. Aktyvieji geografijos ugdymo mokymo būdai // Pedagogika: 32: mokslo darbai: Vilnius, 1995 sausio mėn. –Vilniaus pedagoginis universitetas, 1996,. p. 122, 123.
46. Rajeckas V. Mokymas: svarba, esmė. – Vilnius: [Vilniaus pedagoginis universitetas], 1996. – 45 p. 16.
47. Rupšienė L. Paauglių silpnos mokymosi motyvacijos pedagoginis koregavimas [Rankraštis] : daktaro disertacija: Dr. disert. (social. m.) / Klaipėdos universitetas, 1996. – 136, [5] lap. : brėž. p. 12, 54, 57.
48. Satkevičius E. Kūrybinis konstravimas: mokymo priemonė. – Kaunas: Kauno A.Sniečkaus politechnikos in-tas, 1975. – 103 p.: brėž., p. 37.
49. Slotkienė A. Aktyviojo mokymosi objekto projektavimo metodas ir jo tyrimas [Rankraštis] : daktaro disertacija : technologijos mokslai, informatikos inžinerija (07 T) / Kauno technologijos universitetas. – Kaunas, 2009. –119 p. : iliustr., diagr., lent. p. 5.
50. Sondaitė J. Paauglių ateities orientacijų ypatumai [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, psichologija (06 S)/ Vilniaus pedagoginis universitetas, Pedagogikos ir psichologijos katedra. – Vilnius, 2001. –111, [14] lap.: lent. p. 27.
51. Šiaučiukėnienė L., Stankevičienė N. Bendrosios didaktikos pagrindai: vadovėlis. – Kaunas : Technologija, (Kaunas : KTU sp.), 2002. – 159, [1] p. : iliustr., p. 95, 113, 114, 118.

52. Šiuolaikinio mokymosi metodai : koncepcijų žemėlapis ir "Vee" diagrama / S. Balevičienė, P. Jucevičienė, B. Stanikūnienė. – Kaunas: Žinių visuomenės institutas, 2003. –26, [7] p. 5, 25
53. Šventickas A. Ugdymo problemos bendrojo lavinimo mokykloje. – Vilnius: Asveja, 1995. – 43, [4] p. 31.
54. Tarptautinių žodžių žodynas / [sudarė V. Vaitkevičiūtė]. – Vilnius: Gimtinė, 2000, p. 21, 114.
55. Tepperwein K. Menas mokytis nepavargstant: nauji metodai palengvina mokymąsi / [iš vokiečių kalbos vertė Loreta Anilionytė]. – Vilnius: Alma littera, 1998. – 182, [1] p. Sveikata ir žvalumas, p. 50.
56. Teresevičienė M., Gedvilienė G. Mokymasis bendradarbiaujant. –Vilnius: Garnelis, 1999. – 133, [2] p. 57, 68, 69.
57. Trimakas K. Asmenybės raida gyvenime. – Kaunas: Tarpdiecezinės katechetikos komis. I-kla, 1997. –326 p. 58
58. Vaičiulienė A. Paauglystė - didelių permainų metas. – Vilnius: VPU Pedagogikos ir psichologijos fak., Vilnius: VPU I-kla, 1998. – 35, [1] p. 11.
59. Vengeris A. Psichologiniai piešinių testai / [iš rusų kalbos vertė Monika Vosyliūtė]. – Vilnius: Presvika, 2007. –166, [1] p. – (Kartu su vaiku), p. 19.
60. Vismantienė R. Dailės mokymo Lietuvos pradinėje ir pagrindinėje mokyklose tobulinimas: programinių siekių aspektas [Rankraštis]: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07S) / Klaipėdos universitetas. –Klaipėda, 2003. – 167, [3] lap. : iliustr., schem., lent. p. 44, 45, 53.
61. Želvys R. Paauglio psichikos vystymasis. – Vilnius: Lietuvos mokytojų kvalifikacijos institutas, 1994. – 36 p. 9.
62. Žukauskienė R. Raidos psichologija. – Vilnius: Margi raštai, 2007. – 364, [1] p. : iliustr. p. 309, 311.
63. Žukauskienė R. Raidos psichologija. 2 leid. – Vilnius: Margi raštai, 1998. – 364, p. 315.

Elektroniniai ištekliai:

64. prieiga per internetą <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–05.
65. prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2004-04-20-daiva-karkockiene-kaip-uzauginti-gabu-vaika-3/15195>>, žiūrėta 2010–05–10.

66. prieiga per internetą:

<[http://www.vadovelis.lt/darbai/lt/sociologija/visi\\_tipai/darbas10099/Mokymasis\\_bendradarbiaujant](http://www.vadovelis.lt/darbai/lt/sociologija/visi_tipai/darbas10099/Mokymasis_bendradarbiaujant)>, žiūrėta 2010–05–02.

67. prieiga per internetą: < <http://www.mokslai.lt/referatai/referatas/9680.html>>, žiūrėta 2010–05–02.

68. prieiga per internetą: < <http://www.mokslai.lt/referatai/interpretacija/mokytoju-ir-mokiniubendravimoitakaugdymo-procesui-puslapis8.html>>, žiūrėta 2010–02–02.

69. prieiga per internetą: < [http://www.gimtasizodis.lt/zulum\\_03\\_3.htm](http://www.gimtasizodis.lt/zulum_03_3.htm)>, žiūrėta 2010–05–10.

70. prieiga per internetą: <<http://geografija.lt/2009/11/netradiciniai-pamokos-metodai/>>, žiūrėta 2010–05–04.

## SANTRAUKA

**Darbo temos aktualumas** – norint pagerinti vaiko mokymą reikėtų taikyti aktyviuosius mokymo metodus, kurie aktyvina mokinio veiklą, bei leidžia mokytojui pasirinkti ir taikyti juos pagal vaiko igūdžius; kaip veikia aktyvieji mokymo metodai. **Tyrimo problema** – nepakankamai ištirta aktyviųjų mokymo metodų naudojimas ir jų įtaka paaugliams dailės pamokose. **Tyrimo objektas** – aktyviųjų mokymo metodų ypatumai dailės pamokose. **Tyrimo tikslas** – atskleisti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus. Tyrimo uždaviniai: 1) atskleisti aktyviųjų mokymo metodų sampratą; 2) aptarti paauglystės amžiaus tarpsnio psichosocialinius bruožus; 3) išanalizuoti aktyviųjų mokymo metodų ypatumus dailės mokymo procese. **Tyrimo metodai**: atlikta mokslinės literatūros sisteminė analizė, apklausos raštu metodas, matematinės statistikos metodai: chi kvadrato kriterijaus taikymas, kontingencijos koeficientas (C), procentinė duomenų analizė empirinis – individualusis giluminis interviu, mokinių apklausa žodžiu, kokybinė duomenų analizė. **Tyrimo rezultatai**: išanalizavę mokslinę literatūrą galime teigti, kad aktyviųjų metodų gausa ir įvairovė leidžia mokytojui pasirinkti, kaip dailės mokymą padaryti įdomesnį, patrauklesnį. Aktyvusis mokymasis – mokymosi procesas, kurio metu besimokantysis mokymosi turinį įsisavina veikloje. Nors vaikai kūrybiški nuo pat pirmųjų savo žingsnių, bet ankstyvojoje paauglystėje vaikai pradeda piešti vienodai, teigiama, jog tai įtakoja juos supanti aplinka, tėvai, mokytojai neskatinantys jų kūrybiškumo. Tyrimo metu buvo sužinota, kad mokytojai siekdami mokinių bendradarbiavimo dažniausia naudoja grupinio darbo metodą; skatindami mokinius mąstyti naudoja diskusijas, debatus, minčių lietaus metodus. Kad aktyviųjų mokymo metodai būtų veiksmingi labai svarbi mokytojų iniciatyva, bei pedagoginis kūrybiškumas. Aktyvieji mokymo metodai skatina mokinių motyvaciją, veikia mokinių saviraišką, skatina kūrybiškumą, norą bendrauti, bendradarbiauti, bei padeda įsisavinti žinias. Tačiau galime teigti, jog dažniausiai klasėje vykstančios diskusijos, debatai, žaidimai – aktyvių mokinių nuopelnas.

**Raktiniai žodžiai**: ankstyvoji paauglystė, aktyvieji mokymo metodai, ypatumai.

## SUMMARY

**Importance of the topic** – in order to improve child's learning it is important to use active teaching methods, which make influence on activities a child does, as well as permit to a teacher to choose the most proper methods according to a child skills and abilities.

**Search problem** – practice of active education method is not investigated enough and it's influence on teenagers in the art lessons.

**Objective of search** is - active teaching methods peculiarity in art lessons.

**Mail goal of search** – reveal active methods peculiarity. Tasks of search: expose active methods conception; discuss adolescence psychological features; analyze active methods peculiarity in a process of art teaching.

**Research methods:** accomplished scientific literature analysis, written poll method, mathematical statistic methods: chi squared test applied, contingency coefficient (C), and empirical percentage data analysis – individual deep interview, oral poll method (oral pupil's inquest), quality data analysis, and triangulation.

**Research results:** in order to scientific literature that was analyzed it is necessary to mention that variety and abundance of active teaching methods make art lessons more attractive, interesting and useful for pupil.

Active learning is a process to achieve knowledge trough activity. Although children are very creative from very beginning of their childhood in the early adolescence the way to draw becomes the same, because of the influences of their environment, parents, teachers who do not appreciate their creativeness. By the survey it was found out that teachers who wanted to reveal collaboration skills usually used work in group methods; to motivate pupil's thinking used debates, brain storm methods. In order to make active methods work it is very important initiative of the teachers and pedagogical creativeness. Active teaching methods increase pupil's motivation, autonomy, independence or self support; stimulates their creativeness, communication, collaboration skills and helps to assimilate their knowledge.

However discussions, debates and other games in the class is a merit of active teaching-learning.

**Keywords:** early adolescence, active teaching methods, peculiarity.

# PRIEDAI

Klasė.....

Lytis

a ) mot. b) vyr.

Ar tau įdomu mokytis dailės?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais
- d) nežinau

Kodėl?.....  
.....

Ką mėgsti veikti dailės pamokose?

.....  
.....

Ar tau patinka dirbti grupėje?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Jei taip, tai kodėl patinka dirbti grupėje?

- a) galiu pasitarti su draugais
- b) grupėje dirbti įdomiau

Tavo nuomonė.....

Ar dirbant grupėje kyla daugiau idėjų?

- a) taip
- b) ne

Kaip tu jautiesi dirbdamas (-a) grupėje?

.....  
.....

Kaip tu padedi savo klasės draugams dailės pamokoje?

.....  
.....

Jei padedi, kodėl?

.....  
.....

Kai padedi klasės draugui tai tuomet atsiranda daugiau minčių?.....

Gal galėtum trumpai papasakoti apie įdomiausią dailės pamoką

.....  
.....

Kodėl ji buvo įdomiausia?.....

Ar dažnai diskutuojate dailės pamokoje?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Jei taip, tai apie ką diskutuojate?.....

Ar teko vaidinti dailės pamokoje?

- a) taip
- b) ne

Jei taip, ar patiko vaidinti, kodėl?.....

Ar piešiate grojant muzikai dailės pamokoje?

- a) taip
- b) ne

Ar patinka tokia dailės pamoka?

Kodėl?.....

Ar dalyvauji meninėje veikloje (parodos, konkursai)?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Kodėl?.....

Kūrybiškumas yra

- a) įgimta
- b) daug naujų idėjų
- c) to išmokstama

Kaip supranti apibūdinimą „kūrybiškas žmogus“?.....

Koks yra kūrybiškas mokytojas?

- a) įdomus
- b) turintis daug idėjų
- c) kiekvieną pamoką pasiūlo naujų idėjų

Tavo nuomonė.....

Ar esi kūrybiškas?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Kodėl tu taip manai?.....

Kokie yra kūrybiško žmogaus bruožai?.....

Kaip tapti kūrybingu?.....

Ką reikėtų daryti, kad dailės pamoka būtų įdomi?.....

Kokios kyla emocijos po įdomios dailės pamokos? Kokia nuotaika (būsena)?

.....

Kada dailės pamokoje „atsiranda“ geriausios (įdomiausios) idėjos?

.....

Kokia tavo nuomonė apie vadovėlio skaitymą dailės pamokoje?

.....

Kada reikia bendradarbiavimo su klasės draugais, mokytoju dailės pamokoje?.....

Kodėl taip manai?.....

Ar mokytojas domisi apie tavo norais?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Kaip manai, kodėl domisi?

.....

Kokios yra kliūtys mokiniui kurti dailės pamokoje?

.....

Kokia mokymo forma dailės pamokoje yra įdomiausia?

- a) paskaita
- b) savarankiškas darbas
- c) grupinis darbas

kita.....

Kodėl?.....

Ar aktyviai dalyvauji dailės pamokoje?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Gal galėtum trumpai papasakoti apie savo veiklą.....

.....

Ar aktyvus dalyvavimas dailės pamokoje tau padeda labiau įsigilinti į dėstomą medžiagą?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Kokias emocijas sukelia dailė – žaidimo pamoka?

.....

Kodėl?.....

Ar pristatinėjat savo darbus grupėmis dailės pamokoje?

- a) taip
- b) ne

Jei taip, ar patinka tokia pamoka?.....

Kodėl?.....

Ar galėtum dailės pamoką pavadinti aktyvaus bendradarbiavimo pamoka?

- a) taip
- b) ne
- c) kartais

Kodėl?.....

Ar teko mokytis piešti bendraklasių?

- a) taip
- b) ne

Ar tave mokė bendraklasis piešti?

- a) taip
- b) ne

Kokia tavo nuomonė, ar reikėtų dažniau vaikams mokyti vaikus?.....

Kodėl tu taip manai?.....

Aš dėstomą medžiagą suprasčiau geriau, jeigu:

- a) man mokytoja padėtų individualiai;
- b) turėčiau laisvę rinktis ką man veikti pamokoje;

kita.....

Dėkoju už atsakymus

Jūsų pedagoginis darbo stažas

Kaip jums atrodo ar V–VII klasių mokiniai noriai dirba pamokose?

Kada jie dirba noriai?

Ar dažnai naudojate aktyviuosius metodus dailės pamokose?

Kokie tai metodai?

Kokius dažniausiai naudojate aktyviuosius mokymo metodus?

Kodėl?

Kaip jums atrodo ar aktyvieji mokymo metodai reikalingi dailės pamokoje?

Kodėl?

Koks jums mokymas priimtinausias, kai užduotis skiriama grupei ar dirbama individualiai?

Kodėl ?

Ar atsižvelgiate į mokinių pasiūlymus pamokos metu?

Kaip jūs manote ar tai svarbu?

Kas mokiniams dažniausiai trukdo kurti?

Ar dažnai diskutuojate su mokiniais dailės pamokoje?

Papasakokite, kaip vyksta jūsų diskusija.

Apibūdinkite mokinių elgesį.

Ar V–VII kl. mokinys gali praveisti diskusiją dailės pamokoje?

Ar teko vaikams vaidinti dailės pamokoje?

Kaip tai įsivaizduojate?

Kas aktyvina mokinį dailės pamokoje?

Kaip jūs manote ar svarbus bendradarbiavimas tarp mokinio ir mokytojo dailės pamokoje?

Kodėl taip manote?

Kokios dailės pamokos mokiniams įdomiausios?

Kokios pamokos įdomiausios jums?

Ar mokiniai sugeba pasinaudoti išmokta medžiaga sekančiose pamokose?

Ar pritaiko savo žinias?

Kada mokiniai labiausia būna susidomėję menine veikla?

Kokia tai būna pamoka, gal galėtumėte trumpai papasakoti

Ar leidžiate mokiniams pasiūlyti savo idėjas pamokos tema?

Kada mokiniai dažniausia išsako savo nuomonę rūpimu klausimu?

Ar atsakinėjimas yra aktyvus procesas jūsų pamokoje?

Ar vaizdinė medžiaga skatina mokinių norą pažinti?

Kokie veiksniai skatina jus naudoti aktyvius mokymo metodus?

Kaip manote ar svarbu skatinti mokinius savarankiškai mąstyti, savarankiškai kurti? Kodėl?

Kas jums palengvina aktyviųjų metodų taikymą?

Kada mokinsys aktyviausias dailės pamokoje?

Nuo ko tai priklauso?

Kaip siekiate mokinio saviraiškos?

Dėkoju už atsakymus